

including MFUA combatants, are to be represented and which is to be placed at the disposal of the local police for their official work.

Article three outlines more precisely the special status of northern Mali. It defines and allocates the responsibilities of the local and regional assemblies, as well as those of the inter-regional assembly. It specifies their authority in organising urban and rural community life and defining and promoting an economic, social, and cultural development programme of their choice, and assures them the power to assume, through their elected representatives, control of local and regional police forces and their activities.

Article four, the last, stipulates that two funds be created for the reintegration of displaced populations and for assistance to the victims of the conflict in northern Mali—one for development and reintegration and one for assistance and compensation for the victims of armed conflict.

BIBLIOGRAPHY

Henry Barth, *Travels and discoveries in Central Africa, 1849–1855*, 3 vols., London 1857–9, repr. 1965; Pierre Boilley, *Les Touaregs Kel Adagh. Dépendances et révoltes. Du Soudan français au Mali contemporain*, Paris 1999; André Bourgeot, *Les sociétés touarègues. Nomadisme, identité, résistances*, Paris 1995; Gabriel Camps, Adrār des Ifoghas, *Encyclopédie berbère* (Aix-en-Provence 1985), 2:146–7; Gabriel Camps, *Berbères. Aux marges de l'histoire*, Toulouse 1980; Gaston Cauvet, *Les Touaregs Iforas*, *Bulletin de la société de géographie d'Alger et d'Afrique du nord* 138 (1933), 495–541; Maurice Adrien Cortier, *D'une rive à l'autre du Sahara*, Paris 1908; Abou-Obeid-el-Bekri, *Description de l'Afrique septentrionale*, trans. William MacGuckin, Baron de Slane, rev. Paris 1965; Djibo Mallam Hamani, *Au carrefour du Soudan. et de la Berbérie. Le sultanat touareg de l'Ayar*, Niamey and Paris 1989; Jacques Hureyki, *Essai sur l'origine des Touaregs*, Paris 2003; Ibn Khaldoun, *Histoire des Berbères et*

des dynasties musulmanes de l'Afrique septentrionale, transl. William McGuckin de Slane, 4 vols., Paris 1968; Leo Africanus, *Description de l'Afrique*, trans. from the Italian by Alexis Épaulard, Th. Monod, H. Lhote, and R. Mauny, 2 vols., Paris 1956; Harry T. Norris, *The Tuaregs. Their Islamic legacy and its diffusion in the Sahel*, Warminster 1975; Jean Régner, *L'état d'esprit des Touaregs de l'Adrār pendant l'été 1960*, *Mémoires du CHEAM* 3452 (1961), 14–5; Ange-Marie-Joseph Richer, *Les Touareg du Nîger (région de Tombouctou-Gao). Les Oulliminden*, Paris 1924; Francis Rennell Rodd, *People of the veil*, London 1926.

ANDRÉ BOURGEOT

'Aḍud al-Dawla

Abū Shujā' Fannā Khusraw 'Aḍud al-Dawla (b. 5 Dhū Qa'da 324/24 September 936, Isfahan, d. 8 Shawwāl 372/26 March 983, Baghdad) was the son of Rukn al-Dawla (d. 366/976), the Būyid *amīr al-umarā'*.

'Aḍud al-Dawla was the most famous and gifted ruler of the Būyid dynasty, which was founded by three brothers, Daylamī mercenaries, who struck out on their own early in the fourth/tenth century to form a loosely organised empire in the two Iraqs (al-'Iraq al-'Arabī and al-'Iraq al-'Ajamī) and Fārs (southwestern Iran); their empire would last about a century, until the coming of the Saljūqs, in 447/1055.

Daylamī tradition assigned leadership to the eldest of the family, but the system did not survive the first generation of the Būyid dynasty. 'Aḍud al-Dawla understood that leadership had to be centred in Baghdad, where the caliph, though powerless, still maintained an aura of authority. When he implemented his vision and came to Baghdad in 364/975, the Būyid

MADE YAYIMLANDIRAN
SONRA GELEN OKUMAK

20 ARA 2011

010671

Adud al-Dawla

841 FEDOROV, Michael. The enigma of 'Adud al-Dawla Kuch Tegīn resolved. *American Journal of Numismatics*, 19 (2007) pp.131-143. [Qarakhanid appanage ruler who issued coins dated AH 416 (1025-1026).]

P.K. Hitti, History... 5-471-473

21 ARISTOS 1992

Bürgel, J. Christoph. Die Hofkorrespondenz 'Adud ad-Daulas und ihr Verhältnis zu anderen historischen Quellen der frühen Buyiden. Wiesbaden 1965.

286. BERNBURG, R. «Amir Malik Shahanshah 'Adud ad-Dawla's titulature re-examined», Iran XVIII (1980).

Développement du programme politique de 'Adud ad-Dawla d'après ses monnaies. Cl. C.

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN 22 EKİM 1991

Faqihī, A. A. Shāhīnshāhī-ye 'Adudadawla. Teheran 1347/1968.

01 ŞUBAT 1994

- Büveyhiler
- Adudüddeve
- Bahtiyar

Bürgel, Johann Christoph: Bahtiyar und 'Adud ad-Dawla. Ein Beitrag zur Geschichte der frühen Buyiden. Mit Übersetzungsproben und Texten einiger Sendschreiben des 'Abd al-'Aziz ibn Yusuf. Diss. Göttingen 1960. V, 245, 36 Bl.

446. DAIBER, H. «Briefe des Abū'l-Faḍl Ibn al-'Amīd an 'Adudaddaula». [Lettres d'Abū'l-Faḍl Ibn al-'Amīd à 'Adud al-Dawla.] Der Islam, 56 (1979), pp. 106-116.

ADUDÜDDEVLE

Description of six letters of the vizier bouyide Abu'l-Faḍl Ibn al-'Amīd to 'Adud al-Dawla on several scientific problems. Ces lettres témoignent de ce qu'Ibn al-'Amīd, connu notamment pour ses écrits littéraires, possédait aussi bien les qualités de savant que de philosophe. Les sujets traités dans les six lettres indiquées sont les suivants: 1) les causes des éclairs et du tonnerre, 2) les raisons pour lesquelles la mouche est capable de se tenir sur une surface lisse et verticale, 3) la question de savoir si les astres sont animés, donc des êtres vivants, 4) les raisons pour lesquelles les sources des îles maritimes sont d'eau douce et potable, 5) la différence frappante entre la quantité des précipitations pluviales d'été en Égypte et en Inde, 6) le fonctionnement d'un instrument astronomique possédant une force rotatrice automatique et, dans la même lettre, l'explication du phénomène du songe. L'A. dégage soigneusement l'influence qu'ont exercée Aristote et al-Kindī sur la pensée d'Ibn al-'Amīd.

M. Gr.

- Adudüddeve

12 OCAK 1991
RICHTER-BERNBURG, L. Amir-Malik-Shahanshah: 'Adud ad-Dawla's titulature re-examined. Iran 18 (1980) pp. 83-102.

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

'Azud al-Dawlah Sultān Ahmad, b. 1824. Tārīkh-i 'Azudī: dar sharḥ-i hālāt-i zawjāt va banīn va banāt-i Khāqān (Bombay, 1304 i.e. 1886); 158 p. Persian I. Title. nef 10-11832

'Azud al-Dawlah Sultān Ahmad, b. 1824. Tārīkh-i 'Azudī / ta'rif-i 'Azud al-Dawlah Sultān Ahmad Mirzā; bi-tawzīhāt va izāfat az 'Abd al-Husayn Navā'ī. — Chāp-i I. — Teheran: Intishārāt-i Bābak, 2535 (1977); 322, 60 p.; 25 cm. Persian I. Navā'ī, 'Abd al-Husayn. II. Title. nef 10-11833 DS302.A35 80-458547

'Azud al-Dawlah Sultān Ahmad, b. 1824. Tārīkh-i 'Azudī / ta'rif-i 'Azud al-Dawlah Sultān Ahmad Mirzā; bi-tawzīhāt va izāfat az 'Abd al-Husayn Navā'ī. — Chāp-i I. — Teheran: Intishārāt-i Bābak, 2535 (1977); 322, 60 p.; 25 cm. Persian I. Navā'ī, 'Abd al-Husayn. II. Title. nef 10-11833 DS302.A35 80-458547

DLC CLU ICU NNC TxU

- Büveyhiler
- Adudüddeve

ARAŞTIRMACI
TEZİN ADI

TÜRÜ
DANIŞMAN
ÜNİVERSİTE ve BÖLÜM

BİTİŞ TARİHİ
BASILDIĞI YER-TARİH

veya
BULUNDUĞU KÜTÜPHANE

: Ahmet Güner
: Büveyhiler'den Adudüddeve ve Dönemi
: Doktor
: Prof. Dr. Mustafa Fayek
: Dokuz Eylül Üniv. İlahiyat Fak. İslam, Medeniyet ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı
: Tarihçe

23 OCAK 1997

MADDE YAYINLANDIKTAN SONRA GELEN DOKÜMAN

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA BELEN DOKÜMAN

610671 ADUÜDDEHLE

02014 71

'AZOD AL-DOLEH (Ahmed).

عضد الدوله (أحمد)

- تاریخ عضدنی تألیف عضد الدوله

- Bombay, 1304/1925.- 21cm, 158p. [Acq. 8429-69]

(Tarih-e 'Azodi.)

1 [8°0²s.794

Feth-Ali, chah de Perse.
--Iran 1797-1828.

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA BELEN DOKÜMAN

Asus-ud-Dola (Azüz al-Daulah), Nabob von
Oude. Ausland 6 (1833), 1415.

Adudiddavle

07 NISAN 1991

04 SUDAI 1994
MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA BELEN DOKÜMAN

- Büveyhiler
- Adudiddavle

Bürgel, Johann Christoph: *Die Hofkorrespondenz 'Adud ad-Daulas und ihr Verhältnis zu anderen historischen Quellen der frühen Büyiden.* Wiesbaden: Harrassowitz 1965. IX, 181 S.

Rez. H. Busse in: *Der Islam* 43.1967. S. 181-185; W. Hinz in: *OLZ* 62.1967. Sp. 494-496; R. Vesely in: *ArOr* 35.1967. S. 698-700.

Adudiddavle

I. 700/2640

BÜRCEL (J. Christof)

Die Hofkorrespondenz 'Adud ad-Daulas und ihr Verhältnis zu anderen historischen Quellen der frühen Büyiden. (Dissertation). pp. vii, 181.

Wiesbaden, 1965.

8.

18.11. ARALIK. 1965

SHARH YATIMLAQINTAR
SOMRA GELEN QO'NDIRAR

BSOAS. XXX-C, S. 468, 1967
(Hertford)

468

SHORT R

J. CHRISTOPH BÜRGEI: *Die Hofkorrespondenz 'Aḡud ad-Dawla und ihr Verhältnis zu anderen historischen Quellen der frühen Būyiden*. ix, 181 pp. Wiesbaden: Otto Harrassowitz, 1965. DM 32.

The documents on which this volume is mainly based, the collection of *rasā'il* by 'Abd al-'Azīz b. Yūsuf, a secretary at the court of 'Aḡud al-Dawla and later wazīr to Šamsām al-Dawla, were, as the author points out, first made known by Professor Claud Cahen in an article entitled 'Une correspondance būyide inédite' in *Studi orientistici in onore di Giorgio Levi della Vida*, 1, Rome, 1956. The author, on the basis of these and other contemporary documents, has given a coherent account of the life of 'Aḡud al-Dawla and attempted to draw a character sketch of him and some of the other participants in the events described. That he has not succeeded in producing an entirely convincing portrait of the main subject of his work is, perhaps, the fault of his sources. He has given numerous interesting extracts from the documents he has consulted. In his concluding remarks he suggests that the Būyid period is the connecting link between the Sasanian and the Šafavid periods. The arguments put forward in support of this thesis seem to the present reviewer somewhat slender.

A. K. S. LAMBTON

Adudî devle

ORTAÇAĞ İSLÂM DÜNYASINDA GÖZDE BİR TIP KURUMU: ADUDÎ HASTAHANESİ (el-Bîmâristânü'l-'Adudî)

Ahmet Güner*

17 1 EYLÜL 2007

EYLÜL 2007

MAR 2007

2007

Bilindiği gibi, İslâm tarihsel sürecinde ortaya çıkan ve sosyal hayatta değişik fonksiyonlar üstlenen kurumlar arasında hastanelerin önemli bir yeri bulunmaktadır. Abbasî halifesi Harun er-Reşîd (170-193/786-809) zamanında Bağdat'ta ilk gerçek örneğini veren bu kurumlar, bilahare uzak-yakın değişik bölgelerde çoğalarak, bir gelişim ve tekâmül süreci içine girmiş¹ ve nihayet dördüncü/onuncu asrın ikinci yarısında Bağdat'ta Adudî hastanesi inşa edilmiştir. Kuruluşunu izleyen yaklaşık iki asır boyunca yürüttüğü tıp faaliyeti ile ortaçağ İslâm dünyasının ve belki de bütün orta çağın en ünlü hastanesi olarak tanınan bu kurum, bu üstün konumunu on ikinci asrın ikinci yarısında Şam (Dımaşk)'da Nureddin hastanesinin ortaya çıkmasına kadar sürdürmüştür. İşte bu bildiri Türk-İslâm hastane tarihi ile ilgili değişik araştırmalarda kendisine dikkat çekilmesine ve hatta hakkında bazı önemli değerlendirmeler yapılmasına rağmen, üzerinde ayrı bir çalışma yapılmayan Adudî hastanesini başlı başına bir inceleme konusu yapmayı ve kaynaklardaki ilgili malzemeyi eleştirel bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, hastaneye adını veren ve inşa edilmesine öncülük eden Adudü'd-Devle'nin değişik yönleri ile tanıtılmasının ardından, sırasıyla, hastanenin kuruluşu ve tarihsel gelişimi, yürüttüğü tıbbî hizmetler, bir eğitim kurumu olarak sürdürdüğü tıp öğretimi ve yetiştirdiği bazı hekimler ele alınacaktır. Öğretim faaliyetlerini kapsayan sayfalarda ayrıca Adudî hastanesinin Suriye ve Mısır'daki tıp ve hastanelerin gelişimini etkilemesine de yer verilecektir.

1. Adudî Hastanesinin Kurucusu Adudü'd-Devle

Adudî hastanesi, Abbasî hilâfetinin etkinliğini önemli ölçüde kaybetmeye başladığı dördüncü/onuncu asırda ortaya çıkan mahallî hanedanlardan Büveyhîler zamanında, bu hanedanın en kudretli hükümdarı Adudü'd-Devle (338-372/349-983) tarafından inşa edilmiştir. Hazar Denizi'nin güney-batısında yer alan dağlık Deylem bölgesinden çıkan Büveyhîler, önce bir kısım İran, ardından da Irak ve hilâfet merkezi Bağdat'ta egemenlik kurarak, benzerlerinin başaramadığı bir hedefi gerçekleştirdiler; Abbasî hilafetini, siyasî gücü ve yönetim etkinliğini kaybetmiş bir dinî önderlik ve bir prestij makamına dönüştürerek, Selçuklular'ın İslâm dünyasının liderliğini ellerine geçirmelerine kadar bir asırdan fazla iktidarda kaldılar².

Adudü'd-Devle ise, hanedanın ikinci kuşak hükümdarlarından biri olarak, Büveyhî tarihinin en kudretli ve parlak devrini temsil etmiştir. O, İran'ın güneyinde yer alan Fârs bölgesindeki uzun hükümdarlık devrinden (338-367/949-978) sonra, hayatının son yıllarında (367-372/978-983) Büheyhî devletini Horasan'dan Suriye'deki Bizans sınırlarına, Hazar Denizi sahillerinden Uman'a kadar geniş ülkelere yayılan bir imparatorluğa dönüştürmüştür. Biyografisini yazanlar onu devletin gelir kaynaklarını artırmak ve halkın yararı için değişik sosyal kurumlar meydana getiren ve aynı zaman-

* Dokuz Eylül Üniv., İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi ve Sanatları Bölümü, İzmir/TÜRKİYE. e-mail: ahmet.guner@deu.edu.tr

Büveyhîler

IRAN, Journal of the British Institute of Persian Studies,

c. 18, s. 83-102, 1980, (LONDON)

AMĪR-MALIK-SHĀHĀNSHĀH: 'AḌUD AD-DAULA'S TITULATURE
RE-EXAMINED*

By Lutz Richter-Bernburg

The attraction which honorific titles held for the Būyids has drawn negative or at least ironic comment by more independent-minded observers practically from the first time it manifested itself in 334/945.¹ Whatever the reasons for this attraction, a general tendency of the period, an upstart's obsession with outward marks of respectability, ancient Iranian heritage, political considerations on the part of the protagonists or a combination of all or some of these factors, the result of a good century of the Būyids' and other Iranian dynasties' use of titles was to establish them firmly and permanently: the Seljuqs and their vassals took them over and in their turn passed them on to subsequent dynasties. The "Iranian intermezzo" remained an intermezzo with regard to titlature as well, insofar as the Iranian term of supreme rule, *shāhānshāh*, receded in importance with the advent of the Turks and was replaced by the Arabic *sultān*, although it remained in use as part of the ever-more elaborate protocol of address to the ruler.²

The adoption of the title *shāhānshāh* by 'Aḏud ad-Daula has always been viewed as betraying an ambition which, at the very least, was alien to the concept of Islamic rule as it then prevailed, if it did not exactly run counter to it. The associations which it provoked with the pre-Islamic past of Iran could not but arouse the suspicions of the more traditional-minded Arabic-Islamic milieu of Baghdad and especially of the caliphal court. Significantly enough, the first rulers, or usurpers if one will, of whom it is reported that they strove to set themselves up as kings of kings in the Sasanian tradition, were two *condottieri* of highly questionable Islamic loyalties, Asfār and Mardāvij. However unreal their plans were, supposedly they intended to overthrow the caliphate and to restore Persian rule.³ A point could be made that 'Aḏud ad-Daula's ambition was very similar, although divested of Asfār's and Mardāvij's anti-Islamic tendencies, and certainly pursued with much greater political acumen and on a much broader power-base. Yet even he failed in the end to revive Iranian kingship, however Islamized he might have envisaged it.

The study of 'Aḏud ad-Daula's titlature in contrast to that of other Būyids is particularly rewarding for the historian; not only did it set the pattern of subsequent Būyid usage, but it evolved together with his growing ambitions and by and large followed the actual increase of his power, whereas among his successors it soon became divorced from political or military realities. Thus 'Aḏud ad-Daula's titlature has repeatedly been discussed in Būyid studies, and Wilferd Madelung and Heribert Busse have dealt with it in close detail.⁴ If the topic is taken up here again, it is in the hope that a synoptic examination of all the available evidence, epigraphic, numismatic, diplomatic and literary, will provide clearer distinctions between the different elements of titlature and determine their respective functions more exactly. At the same time, 'Aḏud ad-Daula's evolving objective of creating a monarchy fashioned after Iranian precedents and yet acceptable within an Islamic frame of reference will be further clarified.

The history of Būyid titlature begins with Aḥmad b. Būya's entry into Baghdad in 334/945. Apparently he was not satisfied with the mere appointment by the caliph as *amīr* and with being

* This study, a revised and expanded version of a paper read at the ninth conference of the Union européenne d'arabistes et d'islamistes, Amsterdam 1978, could never have been undertaken without the unfailing and generous help of the following colleagues and friends who supplied unpublished numismatic and manuscript materials: Stephen Album, Santa Rosa, California; Michael L. Bates, The American Numismatic Society, New York City; J. Christoph Bürgel, Orientalisches Seminar der Universität Bern, Islamwissenschaftliche Abteilung, Berne; Hans Daiber, Vrije Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Letteren, Amsterdam; I. Dobrovolskiy, Gosudarstvennyy Ermitazh, Otdel numizmatiki, Leningrad; Harald Kühmann, Staatliche Münzsammlung, Munich; Nicholas M. Lowick, The British Museum, Department of Coins and Medals, London; Arlette Nègre, Bibliothèque nationale, Cabinet des médailles, Paris; and Hermann Simon, Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, Berlin/GDR. My warmest thanks go to all of them

Not Makalele

biiveyhiyer Pesendestir

that a man he had never met came to see him, and when the Šāḥib asked him his teknonym (*kunya*), he replied, "Names may be the same but characters never are"—to which the Šāḥib riposted, "Be seated, Abu l-Qāsim" (using his own *kunya*). His responses to memos followed the principle that brevity is the soul of wit. He once answered a memo without writing a word beneath, letting it be known that he had in fact responded. The bewildered recipient showed it to a friend, who scrutinized it until he discovered the response in the form of a slender *alif* placed before the word *fa'ala* ("may he do it"), thereby changing the meaning to "I'll do it." When the coiners of the mint once sent Ibn 'Abbād a memo complaining of an injustice, headed with the word "the strikers" (*al-darrābūn*), i.e. of coins, he replied underneath—"on cold iron," meaning that they sought his help in vain. Someone once sent him a memo including expressions purloined from his own epistles, on which he wrote underneath, "These are goods returned to us" (from Koran 12:65).¹⁶¹

The Šāḥib enjoyed bandying verses from the Koran. A long-time associate guilty of chronic misconduct was arrested by him and placed in the mint (*dār al-ḍarb*) near his residence in Jurjān. The Šāḥib once went up to his roof for something and looked down at the mint below. When the fellow saw him, he cried out, "Then he looked and saw him in the midst of Hell" (from Koran 37:55/53). Laughing, the Šāḥib replied, "Slink into it, and do not speak to me" (23:108/110). He then gave word to release the man.¹⁶²

When the Šāḥib died, the great Mu'tazilī theologian 'Abd al-Jabbār (whom the vizier had invited to Rayy in 367/978 to assume the position of chief judge) refused to grant him remission for his sins because, he claimed, the Šāḥib had not displayed proper contriteness at the end. (The emir Fakhr al-Dawla is said to have arrested the eminent judge with his associates for this and fined them heavily.) It may have been in reaction to the stigma imposed by 'Abd al-Jabbār that one source later described the Šāḥib's demise in lyric tones as being his "transference to the vicinity of his Lord and to the place of His grace and forgiveness."¹⁶³

6. 'Aḍud al-Dawla: King of Kings

'Aḍud al-Dawla, eldest son and successor of Rukn al-Dawla, and one of the most celebrated personalities of the time, was born in Iṣfahān on 5 Dhu l-Qa'da 324/24 September 936; he died on 8 Shawwāl 372/26 March 983.¹⁶⁴ Under his vigorous rule the age of the Renaissance of

¹⁶¹ Al-Tha'ālibī, *Yatīma*, II, 199, 200; Ibn Khallikān, *Wafayāt*, I, 214 (coiners).

¹⁶² Al-Tha'ālibī, III, 201; Ibn Khallikān, *ibid.*

¹⁶³ Yāqūt, *Irshād*, II, 335; al-Tha'ālibī, III, 283.

¹⁶⁴ H. Bowen, "'Aḍud al-Dawla," *EL*, I, 211-12; Bürgel, *Hofkorrespondenz*, pp. 1-24; 156-61, *et passim*; Busse, *Chalif und Grosskönig*, Register, p. 574; *CHI*, IV, pp. 262f.; 'Alī Asgar Faqīhī, *Shāhīnshāhī-ye 'Aḍudadawla* (Teheran 1347/1968).

Islam reached its resplendent summit. The title 'Aḍud al-Dawla ("Arm of the Dynasty") was bestowed upon him by the caliph al-Mu'ti' (351/962). His name was Abū Shujā' Fannā' Khusraw. Abū Shujā' was the *kunya* of his grandfather Būya, eponymous ancestor of the dynasty; Fannā' Khusraw, a Persian name, was that of his great-grandfather. 'Aḍud al-Dawla's political career was launched in 338/949, when (at the tender age of thirteen) he succeeded his childless uncle 'Imād al-Dawla as ruler of Fārs, with his capital at Shīrāz. In 356/967, when Mu'izz al-Dawla died, he extended his rule to 'Umān; a year later, to Kirmān; and in 361/971, to Makrān.

'Aḍud al-Dawla was, by all accounts, the most powerful of the Buyid emirs, under whom the dynasty soared to the crest of its cultural prestige and imperial might. He unified and ruled the entire Buyid realm bequeathed by his predecessors, and expanded its borders beyond this. His dominions, ruled directly or indirectly (by relatives), extended from the Persian Gulf to the Caspian Sea, and from Iṣfahān to the Syrian border. Rulers from distant Yemen and Sīstān sent presents and acknowledged his sovereignty, and his name was pronounced in the *khuṭba* in Sind (Manṣūra) and in Yemen.

'Aḍud al-Dawla established his power base in Iraq by wresting the province from the hands of his vacillating cousin Bakhtiyār, son of Mu'izz al-Dawla. 'Aḍud al-Dawla had to await his father's death to carry out his plan, however, for Rukn al-Dawla regarded his dead brother's son with special solicitude, and had a fit of apoplexy when he was informed of his own son's contrivances to supplant him. The aged emir addressed his son (*in absentia*) as follows: "Was your expedition for the purpose of helping my nephew or coveting his realm? You know that many times did I go to the help of al-Ḥasan b. Fayrūzān, a stranger, and on all those occasions I went away from my realm, risked my life fighting against Washmgīr and the ruler of Khurāsān, and when I had won the victory and conquered the territory, handed it over to him [al-Ḥasan b. Fayrūzān] and returned home, without accepting from him reimbursement to the value of one dirham or more, all in the quest of fair fame (*al-dhikr al-jamīl*) and the maintenance of chivalry (*futuwwa*). Are you going to claim gratitude from me for a couple of dirhams, which you have expended upon me and my nephews, and covet their dominions as well?"¹⁶⁵

Control of Iraq and Baghdad was essential for maintaining the caliphate under the protective shadow of the Buyid emirate. Indeed, 'Aḍud al-Dawla had instructed the emissary to his father (the vizier

¹⁶⁵ Miskawayh, *Tajārib al-umam*, II, 350.

MADE WITH HOUGHTON
SONNE GREEN DOZUMAN

Joel L. Kraemer, *Humanism in the Renaissance of Islam*

s. 272-285, Leiden, 1986

175138

HISTORY OF ISLAM

(Classical Period 571–1258 C.E.)

Volume I

İslamî Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	175138
Tas. No:	297.9 HAS.H

PROF. MASUDUL HASAN

Islamic Publications (Pvt.) Ltd.

13-E, Shah Alam Market, Lahore - Pakistan

1987

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

24 TEM 2008

Azud-ud-Daula

76

Azud-ud-Daula
978-982 C.E.

Azud-ud-Daula as Amir-ul-Umara

On the defeat and death of Izz-ud-Daula, the victor Azud-ud-Daula became the "Amir-ul-Umara", and Sultan. He proved to be one of the greatest rulers among the Buwayhids. Under him the Buwayhid power reached its zenith. He integrated all the petty principalities under the Buwayhid princes unto a strong state which assumed the dimensions of an empire. The Buwayhid empire under him stretched from the Caspian Sea to the Persian Gulf, and from Isfahan to the borders of Syria.

Azud-ud-Daula and al-Tai

The Abbasid Caliph conferred on Azud-ud-Daula the title of "Taj-ul-Millat"—the crown of the nation. He was conferred the royal privilege of drums being sounded at the gates of his palace three times a day. He married a daughter of the Caliph Al-Tai, and in turn married his daughter to the Caliph.

Administration of Azud-ud-Daula

Azud-ud-Daula kept his court at Shiraz. He visited Baghdad frequently and kept his agents there. He was served by a Christian Minister Nasr b Harun who was a great administrator and statesman. Under him the country enjoyed a spell of prosperity. He followed liberal policies and there were no riots during his reign. He embellished Baghdad with numerous public buildings. He established a hospital at Baghdad which came to be known as "Bimaristan Al-Azudi". It had a large staff of physicians and medical specialists, and enjoyed the reputation of being the largest hospital in the then world.

Promotion of learning

Azud-ud-Daula took strong measures to promote learning. He

References :

1. *Buwayhid Dynasty of Baghdad* : M. Kabir.
2. *Short History of the Saracens* : Ameer Ali.
3. *History of the Arabs* : Philip K. Hitti.

3

98300

الأدب العربي في بلاط عضد الدولة البويهى

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	98300
Tas. No:	892.7 UMR.E

الدكتور عبد اللطيف عمران
أستاذ الأدب العباسي في جامعة دمشق

من منشورات المنشورية الثقافية للجمهورية الإسلامية الإيرانية بدمشق

١٤٢٣هـ - ٢٠٠٢م

١٩٦٤ EYLÜL 2006

أبي هي القصيدة (٢٢٩) التي طارت

أرأيت كيف خبا ضياء النادي

وقد سجله الرضى مرة ثانية ، في رسالة
الله أشكو دهرًا حال دونه ، وقطع ما
من جنينها ، والشمال على يمينها .. لقد
نحوامل جسمي ، وحننت إلى قرب
وجدت به وجد الرؤوم بيكرها وقد
وسلبنيه الزمان آنس ما كنت بفضله ،
أطرى في المنافذة ، وحافظا لسرى عند

على التساؤل : كيف يتفجع شريف
عليه وسلم ؛ على رجل صابئ كأبي
على هذا التساؤل ، وقد فعل ذلك
سبقت الإشارة إليها حيث قال : « فإلا
لنقاء ومودة ، وإلا يكن موازني شرفا
والعمري لقد أحببته من حيث لو كان
كان سواي لجحده ، لأنه قلما اتفق
ة ، فكان كل منهما حافرا على معائب
في فيه » (٢) .

: (٦٨ - ٦٧)

الفضل ناسب بيننا إن لم يكن شرفي مناسبة ولا ميلادي
إن لم تكن من أسرتي وعشيرتي فلا أنت أعلقهم يدا بودادي
لو لم يكن على الأصول فقد وفي شرف الجدود بسؤدد الأجداد (١)

ولم يستتم شوال (٢) ، الشهر الذي مات فيه الصائبي ، حتى اجتاز الرضى
بقبره في الجنينة من بغداد ، فوقف عنده ، وبكاه بالقصيدة (٢٩١) .

وتمضى السنون ، وتقلب بالرضى أحوال الزمان ، ويمر ركبته في جمادى
الأولى سنة ٣٩٣ هـ بقبر الصائبي ، فيثور شجنه ، وتترقق عبرته ، وينشده
(١ / ٢٦١) :

لولا يذم الركب عندك موقفي حبيت قبرك يا أبا إسحاق
لك الله أيها الشريف ، من باق على الود ، حافظ للذمام ، طاهر القلب
والنفس .

عضد الدولة وشرف الدولة ، ملكا بنى بويه : *Adududawla*
ليس بين الرضى وعضد الدولة من الأسباب ، سوى أن عضد الدولة فجعه
وهو غلام ، حيث قبض على أبيه في صفر سنة ٣٦٩ هـ ، وسجنه بالقلعة في
فارس (٣) ، حدث هذا والرضى لم يتجاوز العاشرة من عمره ، فألم هذا الصبي
أشد الألم ، وكانت هيبة عضد الدولة تملأ الصدور ، فلم يجد متنفسا إلا بعد
وفاته سنة ٣٧٢ هـ ، ولم يستطع أن يصرح باسمه في نفته تلك ، فكفى عنه
بالطود والشهاب والفينق والعقاب ، في المقطوعة (٤٣٥) ، التي يبدوها
بقوله :

أبلغا عنى الحسين ألوكا أن ذا الطود بعد عهدك ساخا

- (١) يذكر عن المرتضى أنه قال حين سمع قول الرضى «أعلمت من حملوا على الأعواد» : حملوا كلبا .
وهو قول رده الدكتور عبد الرزاق محيي الدين ، في أدب المرتضى ٨٧-٨٩ .
(٢) تحديد التاريخ من رسائل الصائبي والشريف الرضى ٥٦ .
(٣) انظر تفصيل ذلك فيما تقدم صفحة ٢٤ .

الشريف الرضى

حياته ودراسة شعره

الدكتور

عبد الفتاح محمد داخلو

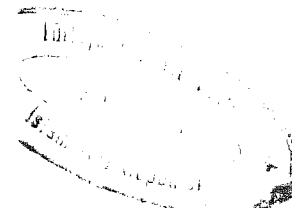
Titre	
Numéro	6933-1
Date	328
Parité	SEB

القسم الأول

هجر

ذكر استيلاء عضد الدولة على العراق والقبض على بختيار
قال: وسار عضد الدولة في عساكر فارس، واجتمع باين العميد
وزير أبيه بالأهواز، وهو بعساكر الري، وساروا إلى واسط، فلما
بلغ الفتكين خبر وصولهم رجع إلى بغداد، واجتمع بختيار بعضد
الدولة، وسار عضد الدولة إلى بغداد في الجانب الشرقي، وأمر بختيار أن
يسير في الجانب الغربي، ولما رجع الفتكين إلى بغداد فاتفق
ابن حمدان إلى الموصل، ووصل الفتكين بغداد، وصار محصورا
من جميع جهاته، وذلك أن بختيار كتب إلى ضبة بن محمود (١)
الأسدي بالإغارة على أطراف بغداد، وقطع الميرة عنها، وكتب يمثل
ذلك إلى بني شيبان، وكان أبو تغلب بن حمدان من ناحية الموصل
يمنع الميرة عنها، وينفذ سراياه، فغلت الأسعار ببغداد، وخرج
الفتكين في الأتراك للقضاء على عضد الدولة، فلقية بين ديالى (٢) والمدائن،
فاقتتلوا قتالا شديدا، فانهزم الأتراك، وقتل منهم خلق كثير،
وذلك في رابع عشر جمادى الأولى، وسار الأتراك إلى تكريت، وسار
عضد الدولة إلى بغداد، وترك بدار المملكة، وأراد التغلب على العراق،
واستضعف بختيارا، وإنما خاف من أبيه ركن الدولة، فوضع جنده
بختيار على أن يثوروا به، ويشغبوا عليه، ويطلبوه بالأموال،

(١) الزيادة من ت.

(٢) ديالى نهر كبير بالقرب من بغداد، وهو الحد بين طريق خراسان والحالدين.
معجم البلدان ج ٣ ص ١١٨. والمدائن: بلدة صغيرة في الجانب الغربي من دجلة
مراصد ١٢٤٢.

نهاية الأرب

في

MADDÉ YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

19-4-90

فوائد الأرب

Abuldeale (203-225)

Abuldeale

تأليف

شهاب الدين أحمد بن عبد الوهاب التويرمي

٦٧٧-٧٢٢ هـ

مكتبة
التراث

الجزء السادس والعشرون

٦٧٧ هـ

مراجعة

الدكتور محمد طه الساجدي

تحقيق

محمد فوزي العنتيل

مكتبة التراث

﴿ ذكر ما جرى عليه أمر عضد الدولة عند توجهه الى الجبل ﴾

رحل بالعسكر من المصلي في يوم السبت ثلاث خلون من ذي الحجة وقد استصحب أبا عبد الله الحسين بن سمدان بنشد الأمور بين يدي عضد الدولة واليه عرض العسكر . فلما حصل بين خلون وقرميسين عاده المرض الذي كان عرض له من قبل وحجب الناس عنه حجبا وقع به الارجاب والاضطراب ثم أفاق وظهر وركب الي قرميسين . ووافاه بنو حسنويه وقد كانوا راسلوا وبدلوا الطاعة بوساطة أبي نصر خواساذه الا أنه لم يقدر أنهم يأتسون الى الحضور بأجمعهم^(١٦)

﴿ ذكر القبض على بعض أولاد حسنويه واصطناع بعضهم ﴾

حضروا المعسكر فاقعدوا في خركاه من وراء السراشق ووكّل بهم خواص الديلم وغلان الخيول وربّ الاعراب والاكراد والرجالة (و) الفرس من حوالى المعسكر وبظاهر البلد ثلاث بغل مناهم أحد أو من أصحابهم وقبض منهم على عبد الرازق وأبي العلاء وأبي عدنان وبختيار وعلى كتابهم وأسبابهم ووجوه الاكراد الذين معهم . واستدعى بدر عاصم وعبد الملك ووصلوا الى حضرة عضد الدولة وخاطبهم بما رآه من واصطناعهم وحملوا الى الخزائن نزع على بدر القبا والسيف والمنطقة الذهب وحمل على فرس بركب ذهب وقلد زعامة الاكراد البرزبكاني ومن بجري مجراهم وخلع على كل واحد من عاصم وعبد الملك الدراعة الدباج والسيف بالمائل وحمل على دابتين بركبين مذهبين ووضع على كل من كان مع القبض عليهم من الاكراد السيف ونهبت خيلهم بما فيها . وقد أهدى الوفاء

منقادان لتبعته . كل ذلك ببركات مخالصة لأمائه . وحسن نيته في حجة أيامه . وأبن كان لتدبير الاقاليم وزم أمورها . وحفظ الممالك وصدد ثغورها . مثل نظام الملك قوام الدين الذي أعيد للخطوب أقرانها . حين عجم بالنجربة عيدانها . وجمع رئاسة الديف والقلم . لما كفل بسياسة العرب والعجم . ببقية في الدولة ميمونة . وسريرة في النصيحة . مؤنة . وحزم لا يشان بهفوة . وعزم لا يجان بهفوة . وخلق لا تجد فيه عنفا . ورأى لا^(١٤) ترى فيه عنفا . وعيبر مع طنمة بنسر . وواضع مع رفعة قدر . فاذا قبل له اتق الله سمع وأطاع . واذا خوف بالله خاف وأرتاع . فاقتله أنمال المباد . وأخلاقه أخلاق الزهاد . مع اتقياد الدنيا له في الاصدار والايراء . وفاذا أمره على الرعايا والاجناد . ووجهه في مهل العدل بين الظباء والآساد .

فاى دولة تباهى هذه الدولة الفاهرة في مناقبها وما ترعا . وأي أيام تضاهى هذه الأيام الزاهرة في محاسنها وما خرها . وأي قول ينهى الى حد وصفها وان امتد وطل . وأي بليغ يبلغ أمد فضائلها وان أمهه وقال .

فأعود الان الى ذكر ما أنا قاصده من الاختيار . متبرنا من عمدة ما أورده من الاخبار . لأنى أتبع في كتاب التاريخ مسطورها . فاختر بحسب المعرفة بقودها وميسورها . وما عساه يندر من خبر شاذ تلف من أفواه الرجال . وخلا التاريخ من ذكره اما خلفه أو نسيان أو انفعال . فانه ثبت في وطنه . وينظم مع قرائنه . واذا انتهت انشاء الله سبحانه الى أخبار زماننا اتسع المجال . وأمكن المقال . وعمدت حينئذ الى ما شاهدناه وخبرناه فاخترت به على وجهه وذكرته مجتمعا في التحرى وبحسب الامكان الذى لا أقدر على سواء .^(١٥) وبقدر الوسع الذى لا يكلف الله نقسا الاياه . وأول ما بدأ به الان فى كتابي هو آخر ما ختم أبو على مسكويه رحمه الله به

كتابه في سنة ٣٦٩ وألله تعالى ولى حسن التوفيق . والهادي فى

جميع المقاصد الى سواء الطريق . وبه أعوذ من الخطأ .

واعتم من الزلل . واياه أسئل خاتمة

جميلة . بالنفرة كفيئة .

أنه غفور رحيم

﴿ انتهت المقدمة ﴾

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

ذیل آدولت ایدولو

٩-٧٧

کتابتاریخ الامم

للويزر أبي شجاع محمد بن الحسين الملقب

﴿ ظهير الدين الروذراوى من سنة ٣٦٩ الى ٣٨٩ ﴾

﴿ وتليه قطعة من تاريخ هلال الصابي الكاتب الى سنة ٣٩٣ ﴾

مع منتخب من تواريخ شتى تتعلق بالامور المذكورة في

وقد عتبتى بنسخ وتصحيح حرف آمدروز

البرء البشلى

﴿ يتوى على حوادث (٢٥) سنة من ٣٦٩ الى ٣٩٣ هجرية ﴾

Türkiye Devleti Milli

Kitapları
No: 8027-3
856.3012
Tarihçe Şubesi
M.S.T.

بطلته بشركة التمدن الصناعية بمصر المحمية سنة ١٣٣٤ هـ ١٩١٦ م

خزانة عضد الدولة البويهية

عضد الدولة ، هو أبو شجاع فناخسرو بن ركن الدولة البويهية ، الذي دامت ولايته بالعراق خمس سنين ونصفاً^(١) ، وتوفي ببغداد سنة ٣٧٢ هـ (٩٨٢ م) .

وقد وُصف عضد الدولة ، في ما وُصف ، بأنه « كان محباً للعلوم وأهلها ، مقرباً لهم محسناً إليهم . وكان يجلس معهم يعارضهم في المسائل ، فقصدته العلماء من كل بلد ، وصنّفوا له الكتب ، منها : الايضاح في النحو ، والحجّة في القراءات ، والملسكي في الطب ، والتاجي في التاريخ ، إلى غير ذلك »^(٢) .

وقد جمع عضد الدولة لنفسه خزانة كتب كبيرة ، كان جعلها أولاً في قصره بمدينة شيراز ، ولكنها نقلت فيما بعد إلى بغداد على ما نظن . ووجدنا البشاري المقدسي وهو من معاصري عضد الدولة ، إذ كان عائلاً سنة ٣٧٥ هـ يصف هذه الخزانة وصفاً حسناً ، لأنه كان قد دخل فيها وشاهدها واستفاد من بعض كتبها ، فقال : « وخزانة الكتب ، حجرة على حدة ، عليها وكيل وخازن ومشرف من عدول البلد ، ولم يبق كتاب صنّف إلى وقته من أنواع العلوم كلها إلا وحصله فيها . وهي أزرع طويل في صفة كبيرة ، فيه خزائن من كل وجه ، وقد ألصق إلى جميع حيطان الأزرع والخزائن بيوتاً طولها قامة في عرض ثلاثة أذرع من

(١) الكامل لابن الأثير (٩ : ١٣) .

(٢) الكامل لابن الأثير (٩ : ١٦) . وراجع تفصيل ذلك في « ذيل تجارب الامم » للوزير أبي شجاع الروذراوري (٣ : ٢٣ و ٦٨ طبعة امدرود) .

الحشب المزوق ، عليها أبواب تنحدر من فوق . والدفاتر منضدة على الرفوف ، لكل نوع بيوت وفهرستات فيها أسامي الكتب ، لا يدخلها إلا وجهه »^(١) .

وسبق للبشاري أن أشار إلى هذه الخزانة أيضاً بإشارتين خفيفتين بقوله : « قرأت في كتاب بخزانة عضد الدولة ... »^(٢) ، ثم نقل نصين من ذينك الكتابين .

خزانة الملك العادل نور الدين ارسلان شاه

بالموصل

ساق ابن خلكان ، نسب صاحب هذه الخزانة ، بقوله : « أبو الحرث ارسلان شاه ، بن عز الدين مسعود ، بن قطب الدين مودود ، بن عماد الدين زنكي ، بن آق سنقر ، صاحب الموصل المعروف بأتابك ، الملقب الملك العادل نور الدين »^(٣) .

وقد ملك نور الدين الموصل ، سنة ٥٨٩ هـ (١١٩٣ م) ، وكانت مدة ملكه سبع عشرة سنة وأحد عشر شهراً^(٤) . وكان ملكاً شهماً عارفاً بالامور . و « بنى مدرسةً للشافعية بالموصل ، قلّ ان توجد مدرسة في حسمها . وتوفي ليلة الأحد التاسع والعشرين من رجب سنة سبع وستائة (١٢١١ م) في شبارة بالشط^(٥) . ظاهر الموصل ، والشبارة عندهم هي الحراقة^(٦) بمصر ، وكُنتم موته

(١) أحسن التقاسيم في معرفة الاقاليم (٣ : ٤٤٩ وحاشية الصفحة ٤٥٠ - ٤٥١) .

(٢) أحسن التقاسيم (٣ : ١٣٣ و ٤٤٨) .

(٣) وفيات الأعيان (١ : ٨٦ - ٨٧) .

(٤) الكامل في التاريخ (١٢ : ١٩١) .

(٥) يريد بالشط : نهر دجلة .

(٦) الشبارة والحراقة من السفن النهرية ، كانت كثيرة الاستعمال في دجلة .

١٣٧٠٣٩

Dia için farandı.

مخزائن الكتب القديمة

في العراق

منذ أقدم العصور حتى سنة ١٠٠٠ للهجرة

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi	
Kayıt No:	4988
Tasnif No:	016 AWW.H

تأليف
كوكيس عواددار الرائد العربي
بيروت - لبنان

1986 - 1406

18 EYLÜL 1991

MADDE YAYINLANDIKTAN
SONRA GELEN DÜKÜMAN

Adırdudokule, 126-127

4. *The Fāṭimid Adventure*

977–1071

By the late tenth century, Syria was once again a main centre of events in the Moslem world. In the north, a triumphant Byzantium held the former Moslem outposts in Cilicia, between the Taurus and Amanus ranges, and maintained a strong foothold in Syria proper at Antioch. From there, under the emperor John Tzimisce, the Byzantines extended a protectorate over the Hamdānid principality of Aleppo; although the sudden death of Tzimisce in 976 was followed by a lapse of this protectorate, the Hamdānid domain in northern Syria remained an area marked out for Byzantine expansion. In the south, the Fāṭimids of Egypt held a coastal outpost in Ascalon, and from there they tried to extend their authority further into Palestine. They also controlled the towns of the Phoenician littoral from Acre to Tripoli. Their first attempt to establish themselves firmly in Damascus had failed; nevertheless, the Fāṭimid claim over the city had not been relinquished. Meanwhile, in the east, the Buwayhids of Iraq were at the height of their power under the *amīr al-umarā'* 'Adud al-Dawla (978–983); acting on behalf of the 'Abbāsīd caliphs, they disputed the Fāṭimid claim over Syria and even threatened to drive the Fāṭimids out of Egypt. Coveted by three great powers, Syria suddenly emerged from the marginal position to which it had been relegated since the fall of the Umayyads to become the principal battlefield for imperial contentions.

The conflict of imperial interests between Byzantium, Cairo and Baghdad provided the opportunity for various forces within

Syria to assert themselves with the backing of one or another of the imperial contestants. Most prominent among these local Syrian forces were the three great tribal confederations of the Kalb, the Kilāb and the Ṭayy. Of these three tribal groups, the Kalb had been playing an important role in Syrian affairs continuously since the time of the Arab conquest. Now they were mainly concentrated in central Syria, while the Kilāb and the Ṭayy—who were relative newcomers—were established in the north and south respectively. Probably because they had already been in Syria for a number of centuries, most of the Kalb tribesmen were sedentary peasants who had lost their original Bedouin mobility. They had long ceased to have any significant tribal connections outside Syria, and the final retreat of the Qarāmiṭa, with whom they had once been allied, had left them in political isolation.

Unlike the old-established Kalb, the Kilāb and the Ṭayy, as late arrivals in Syria, still exhibited a marked Bedouin character. Their chief military asset, in fact, was their Bedouin swiftness of movement which made the more sedentary Kalb appear sluggish by comparison. Moreover, unlike the isolated Kalb, both the Kilāb and the Ṭayy had strong tribal connections outside Syria. The Kilāb in northern Syria were connected to the Kilāb of the Jazīra region (between the main course of the Euphrates and its Khābūr tributary) in northern Mesopotamia. Likewise, the Ṭayy in southern Syria were connected to the Ṭayy of al-Jabalayn (modern Jabal Shammar) in northern Arabia. Because of the support they could readily secure from fellow tribesmen elsewhere, the Syrian branches of the Kilāb and the Ṭayy behaved more independently and were more prone to revolt than the Kalb.

There were, indeed, other tribes in the Syrian desert who formed ephemeral alliances with one or another of the major confederations, and sometimes played independent roles. There were also the turbulent 'ashā'ir or tribal peasants of the highland regions between the towns of the interior and the coast—regions which were then referred to as the *aṭrāf* (fringes). These *aṭrāf* clans were numerous beyond count, and their broader tribal allegiances were uncertain. Some identified themselves, like the Kilāb, as Qays (North) Arabs, while others identified themselves,

Adudüddawle

SYRIA UNDER ISLAM

Empire on Trial

634–1097

by

Kamal S. Salibi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	850
Tasnif No. :	956.3 SAL.S

called Naṣrūn to the Ghūṭa and the Marj²⁷ to kill the *ahdāth* there, and it is said that he killed one thousand of them, so numerous were they. [Then Jaysh himself] entered Damascus and went around [the city], and the people cried out for mercy and asked for amnesty. [Jaysh] stopped [the massacre]... returned immediately to the palace, and sent after the notables in a manner which allayed their fears. When they arrived there, he had the leaders of the *ahdāth*, [who had been locked up in the palace hall], brought out and beheaded in their presence, and he issued orders to have [the body] of each [of the dead *ahdāth* leaders] hung up [for exhibition] in the quarter [of the city] to which he belonged. This done, he had [the notables in his presence] placed under arrest and sent to Egypt, and their property and money were confiscated. The people of the city were made to pay a [further] imposition of 500,000 dinārs.²⁸

* * *

It was either shortly before or shortly after the massacre of the *ahdāth* in Damascus that the caliph al-Ḥākim, in Egypt, arranged to have his mamlūk guardian Barjawān murdered and assumed full power in person. Unlike his gallant and easy-going father al-ʿAzīz, al-Ḥākim proved to be a ruler of grim and ruthless determination. His personal behaviour was beyond doubt eccentric,²⁹ but his political judgment was sound, his decisions swift, his counsels secretive, and his policies efficient. During the early years of his reign, Fāṭimid control was firmly established in central and southern Syria. In Damascus, a succession of strong governors prevented the reemergence of a local opposition; likewise the Tayy Arabs in Palestine, under Mufarrij ibn Jarrāḥ and later under his son Ḥassān, were kept in check most of the time. On one occasion, in 1012, Ḥassān ibn Jarrāḥ staged a successful revolt against al-Ḥākim; he had the ʿAlid *sharīf* of Mecca,³⁰ Abū al-Fuṭūḥ al-Ḥasan ibn Jaʿfar, brought over to Ramla and installed there

²⁷ The reference must be to Marj Rāhiṭ—an area lying beyond the Ghūṭa, to the northeast of Damascus.

²⁸ Ibn al-Qalānisi, *op. cit.*, pp. 53-4.

²⁹ See Bernard Lewis, *Islam from the Prophet Muḥammad to the capture of Constantinople* (New York, 1974), I, pp. 46-59.

³⁰ The *sharīf* of Mecca was a descendant of the Prophet of the line of al-Ḥasan, son of the caliph ʿAlī, who was traditionally recognized as keeper of the city. The claim of descent from the Prophet of the Meccan *sharīfs*, unlike that of the Fāṭimid caliphs, was uncontested.

as rival caliph with the regal sobriquet of al-Rāshid. Al-Ḥākim, however, managed before long to pacify Ḥassān ibn Jarrāḥ with a large payment of money, and the *sharīf* Abū al-Fuṭūḥ shortly after abandoned his claim to the caliphate and returned to Mecca.³¹

Once the control of central and southern Syria had been secured, al-Ḥākim turned his attention to Aleppo. Here Fāṭimid suzerainty had been accorded some measure of recognition since 974.³² In 977, when the Ḥamdānid Saʿd al-Dawla seized Aleppo from the rebel mamlūks Qarghuwayh and Bakjūr,³³ Sunnite orthodoxy in the city was formally disestablished in favour of Shīʿism.³⁴ Nevertheless, the break with Baghdad was not complete. In 976, Saʿd al-Dawla received robes of honour and official recognition of his rule in Aleppo from the Buwayhid ʿAḍud al-Dawla, who had just succeeded to the position of *amīr al-umaraʾ* in the ʿAbbāsid capital.³⁵ By 983, however, ʿAḍud al-Dawla was dead. In 986, Saʿd al-Dawla gladly accepted robes of honour sent to him from Cairo by the Fāṭimid caliph al-ʿAzīz. Meanwhile, northern Syria was invaded by the Byzantines in 981, and again in 983. On both occasions Aleppo was besieged, and Saʿd al-Dawla could only secure the withdrawal of the Byzantine forces by promises of tribute.³⁶

While Saʿd al-Dawla lived, the Fāṭimids were satisfied with his formal recognition of their suzerainty. When he died in 991 and was succeeded by his young son Saʿīd al-Dawla, their attitude became more aggressive. Ḥamdānid rule in northern Syria was by now completely discredited. The tribute imposed by the Byzantines on the Ḥamdānid realm was weighing heavily on the people, who apparently were beginning to yearn for the establishment of a strong Fāṭimid rule in Aleppo capable of standing up to Byzantium. The mamlūk Luʿluʾ, who assumed power in the city as guardian to the young Saʿīd al-Dawla, tried to allay the mounting opposition to the Ḥamdānid régime by reducing taxation and attending to the redress of grievances;³⁷ such measures, however,

³¹ Ibn Khallikān, *op. cit.*, II, p. 175.

³² Ibn al-ʿAdīm, *op. cit.*, I, pp. 169-70.

³³ See above, p. 69.

³⁴ Ibn al-ʿAdīm, *op. cit.*, I, p. 172.

³⁵ *Ibid.*, I, pp. 172-3.

³⁶ *Ibid.*, I, pp. 173-7.

³⁷ *Ibid.*, I, p. 185.

SYRIA UNDER ISLAM

Empire on Trial

634-1097

by

Kamal S. Salibi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	850
Tasnif No. :	956.3 SAL.S

CARAVAN BOOKS

Delmar, N.Y. 1977, New York

earlier despised the anarchical extravagance of the Qarāmiṭa. To them, even the moderate heterodoxy of the Twelver Shī'ites was repugnant.

The Damascenes, moreover, were a hardy lot. During the tenth century, opposition to successive armies of occupation and the necessity of defence against tribal raids and Qarmaṭī invasions had given them extensive training in the techniques of resistance. By the latter part of the century, the *ahdāth* of Damascus had emerged as a formidable force with which any intruder had to reckon. While these *ahdāth* were composed of different bands, each with its own leader, they normally joined ranks in the face of enemies. The city notables sometimes wielded a measure of influence over them, but more frequently they acted on their own.

Between 975 and 977, the *ahdāth* of Damascus were temporarily pacified and brought under government control by Eftekin.¹⁰ It was then that their leadership passed into the hands of a certain Qassām al-Tarrāb:

This Qassām came originally from a village in Jabal Sannīr called Talḥītā, from the Arab clan of the Hārīths. He grew up in Damascus and was employed originally [as an] earth [carrier, hence his surname *al-Tarrāb*].¹¹ He followed an *ahdāth* leader called Ibn al-Jastār. . . , joined his faction, and rose in importance. . . . Eftekin took him into his service, promoted him, relied on him and sought his help in many of his affairs; so his reputation grew and he came to be feared and obeyed.¹²

When Eftekin was defeated by the Fāṭimids and removed to Cairo in 977,¹³ Qassām took over the government of Damascus. A token Fāṭimid force was allowed to enter the city, but Qassām and his *ahdāth* managed to keep this force under their own control. The Fāṭimids, threatened from Baghdad by the Buwayhids, were forced to content themselves for the moment with a purely formal

¹⁰ See above, p. 80.

¹¹ From *turāb* meaning earth. The verb *tarraba*, from which *tarrāb* is derived, means to carry earth from one place to another, either for gardening purposes or for construction—in the latter case, particularly to cover the wooden planking of roofs, as is still common in some parts of Syria.

¹² Ibn al-Qalānīsī, *op. cit.*, pp. 26–7, 21; the original order of the passages cited has been reversed to promote the sense.

¹³ See above, p. 82.

claim over Damascus; had they made the least attempt to establish a more effective rule over the city, Qassām would have been provoked to call in the Buwayhids.

* * *

The régime of Qassām in Damascus was not the only local autonomy which the Fāṭimids found themselves forced to tolerate, at least for the time being, in their new Syrian domain. There were also the Jarrāḥs—the chiefs of the Ṭayy Arabs, who had been firmly established in Palestine from the moment they had first arrived there with the Qarāmiṭa in 968.¹⁴ In 971, and again in 977, the Jarrāḥs had helped the Fāṭimids against the Qarāmiṭa in return for large payments of money. On the second occasion, after the defeat of the Qarāmiṭa and their ally Eftekin in battle, it was the young Jarrāḥ leader Mufarrij ibn Dagħfal who captured Eftekin and surrendered him to the Fāṭimids.¹⁵ In appreciation for his services, Mufarrij was appointed governor of Ramla—a position he continued to hold until 983. The Ṭayy chief thus became, for a time, the representative of Fāṭimid authority in Palestine.

Mufarrij no doubt gained considerable prestige from his formal appointment to the governorship of Ramla; his own independent power, however, came from elsewhere. As the foremost chief of the Ṭayy, Mufarrij commanded the loyalty of 'ashā'ir peasants and Bedouins spread over a vast area extending from coastal Palestine to the Arabian reaches of al-Jabalayn. Apart from its extent, this was the area where the overland routes between Egypt, Syria, Iraq and Arabia crossed. As long as the Buwayhids in Iraq remained strong, the Fāṭimids had no choice but to keep Mufarrij happy at any cost. The least alienation could provoke him into casting his lot with the Buwayhids, which would have brought the latter to the very gates of Egypt and given them direct access to western Arabia and the shores of the Red Sea. Hence, while the powerful 'Aḍud al-Dawla remained *amīr al-umarā'* in

¹⁴ See above, pp. 47–8, 74, 78–9. The story of the Jarrāḥs is told by Muṣṭafā Ḥiyārī in *Al-imāra al-Ṭā'iyya fī bilād al-Shām fī al-qarnayn al-thānī 'ashar wa'l-thālith 'ashar* (unpublished M.A. thesis, American University of Beirut, 1969), pp. 54–73.

¹⁵ See above, p. 82; also Ibn al-Qalānīsī, *op. cit.*, p. 19.

Adisdevle

SYRIA UNDER ISLAM

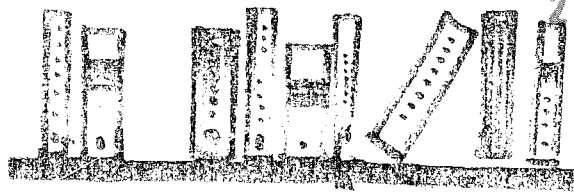
Empire on Trial

634–1097

by

Kamal S. Salibi

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Kütüphanesi	
Kayıt No :	850
Tasnif No. :	956.3 SAL.S

اوقات کتاب

محمد ابراهیم
باستانی باریزی
(دکتر در تاریخ)

Adudu'd-Deble

شاهنشاهی دودمانی در دوره *
چگونگی فرمانروائی عضدالدوله دیلمی و
بررسی او نشان ایران در زمان آل بویه - نوشته
علی اصغر فقیهی - از انتشارات مطبوعاتی
اسماعیلیان - چاپخانه حکمت قم - بیا ۲۵۰
ریال - ۳۹۸ صفحه - ۱۳۴۷ ش .

دیواره البرز یکی
دومنفذ دارد که راه ارتباط
میان مردم جنوب و شمال
ایران است، و معروفترین
این راهها، راه قزوین
و رودبار است که وقتی
کسی از آن سوی دیوار -

ازین راه - به این سوی آمد، وضع و محیط برایش دگرگونه میشود، زبان و لهجه و آداب و رسوم و حتی آب و هوا دیگر گونه است و کوچکترین و نخستین اثر آن خشک زدن صورت آنهایی است که با آب و هوای مرطوب و ملایم گیلکی اطراف رشت و دره سفیدرود عادت کرده اند و پا به آب و هوای عراقی نهاده اند! آن روز که مرداویج زیاری سپاه دیلم را به قم و کرج و همدان و ابهر و زنجان کشاند و خواهرزاده اوشیرسنگی همدان را از بالای دروازه فرود افکند و شکست (ص ۱۷) مردم این طرف کوه فهمیدند که سیل تازه ای از کوهستان بجای سرازیر شدن بالا آمده که جلوگیری از آن به سادگی ممکن نیست. درین بازی، ترکان نیز بادیلیمان همراه و همراز شده بودند، و درست هنگامی ترکان فهمیدند کلاه سرشان رفته که مرداویج دستور داد تا غلامان دیلمی، زینهای اسب را بر پشت ترکان نهادند و بر آنها سوار شدند! این توهین قابل تحمل نبود، لاجرم شمشیر ترکان، درحمام، شاهرگ مرداویج را برید (۳۲۳ هـ - ۹۳۴ م) و ازین لحظه حساب ترک و دیلم از هم جدا شد. حسابی که با جنگهای زمان عضدالدوله و سرعش عضدالدوله با خون تصفیه گردید.

جالب اینست که مرداویج وقتی بر نواحی ری و جبال تسلط یافت، کس پیش برادرش وشمگیر فرستاد تا او را از گیلان به ری بیاورند و وقتی مأموران به آن حدود رسیدند، متوجه شدند که مرداویج با سایر کشاورزان در مزارع برنج مشغول برنجکاری است. به او موقعیت برادر را حالی کردند و خواستند که به ری بیاید. وشمگیر قبول نمیکرد و میگفت: برادرم لباس سیاه پوشیده و * این مقاله پیش از آنکه کتاب برنده جایزه سلطنتی شود نوشته شده است. (راهنمای کتاب)

۵۵ - نمرات صفحات داخل پراکنز مربوط به متن کتاب است.

شاهنشاهی عضدالدوله

۲۷۵

خدمت سیاه پوشان گزیده است! معلوم بود که این زارع ساده گیلک کار خود را بر ولایت عهدی و خدمت عباسیان ترجیح می داد، متأسفانه تواریخ آن روزگار عین عبارات وشمگیر را ثبت نکرده اند.

مأموران که نمیخواستند برادر سلیمان را در مزارع با آن پاچه های ورمالیده رها کنند، باسرا او را سوار کرده به طرف ری آوردند، اما همه جای تاقزوین موفق نشدند به او لباس رسمی درباری (لباس سیاه) بپوشانند و تنیاد قزوین بود که از نانیاری قبول کرد.

سه برادر دیلمی، که در واقع غلامان مرداویج بودند، با وشمگیر نساختند و او را از قلمرو جبال به جنگلها برگردانند و به گرازها سپردند و خود بر فارس و همدان و کرمان وری تسلط یافتند و چنان شدند که مدتها بناد پای تخت دوم آنان بحساب می آمد.

در باب چنین سلسله صد در صد خالص ایرانی - که نسب خود را به بهرام گور، یازدگردد ساسانی میرساند - هنوز کار زیاد باید کرد، شاید از نخستین کسانی که در دوره های اخیر درین مورد مطالبی نوشته اند، یکی آقای علمینی بهمنیار همشهری خودمان باشد که در حوالی ۱۳۱۵ شمسی رساله ای در ۱۰۶۶ صفحه ضمیمه روزنامه بیداری کرمان تحت عنوان «تاریخ دودمان بویه» انتشار داد، و دیگری رساله معروف صاحب بن عباد است که مرحوم احمد بهمنیار استاد فقید نوشت. و ظاهراً این هر دو کتاب را آقای فقیهی در درست نداشته اند و یا اینکه داشته اند ولی آنطور که خود نوشته اند در تألیف کتابشان «تنها آثار قرن چهارم و پنجم مورد استناد واقع شده و در مواردی که استفاده از آثار قرون بعد (تا قرن دهم) لازم بوده است، به معروفترین و صحیحترین مأخذ مراجعه گردیده و در هر حال، هیچ مطلبی با واسطه و از روی آثار قرون اخیر - جز در موارد بسیار نادر و ضروری در کتاب نیاده است» (ص هفت مقدمه).

آقای فقیهی این نکته را از مزایای کتاب خود دانسته اند و حال آنکه بعقیده من نمیتواند این امر زبانی برای کتاب محسوب شود، ایشان آیا مطمئن بوده اند که مؤلف کتابی در قرن ۱۱ یا ۱۲ یا ۱۳ هجری نمیتوانسته منبعی

۱ - تاریخ دودمان بویه، علمینی بهمنیار ص ۲۷

۲ - شاید «میری» که نقش گیلک ساده را در قزوین بازی میکند، بتواند پاچه خاص خود عبارت را اینطور بسازد: «آیران، آبی سیاه لباس، سوی خون دهن، وشمگیر، برنی تاری که یادمانی نکته!

۳ - این کتاب را بنده در سال ۱۳۴۴ ش در جزء انتشارات دانشگاه به چاپ رساندم.

Briefe des Abū l-Faḍl Ibn al-'Amīd an 'Aḍudaddaula

von Hans Daiber (Zandvoort/Niederlande)

Der am 9. Dezember 970 n. Chr. verstorbene Buyidenwezir Abū l-Faḍl Ibn al-'Amīd¹⁾ ist hauptsächlich durch seine literarische Tätigkeit bekannt

¹⁾ Volle Namensform (nach Ibn Ḥallikān, *Wafayāt al-a'yān* ed. IḤSĀN 'ABBĀS V, Beirut 1968, S. 103, 15): Abū l-Faḍl Muḥammad Ibn al-'Amīd Abī 'Abdallah al-Ḥusain Ibn Muḥammad al-Kātib al-ma'rūf bi-bn al-'Amīd. Vgl. zu ihm CL. CAHEN in: EI² I 703f.; ZIRIKLĪ, *al-A'lām* VI, 3. A. Beirut 1969, S. 328; KAḤḤĀLE, *Mu'ğam al-mu'allifin* IX, Damaskus 1960, S. 257f. — An folgenden Stellen sind biographische Daten über Ibn al-'Amīd enthalten oder wird er in einem bestimmten Zusammenhang genannt: Miskawaih, *Tağārib al-umam* ed. H. F. AMEDROZ II, Kairo 1915 (Nachdr. Bagdad o. J.), S. 274—282 (= Übers. AMEDROZ, *The Vizier Abu-l-Faḍl Ibn al-'Amīd* (in: *Der Islam* 3, Berlin 1912, S. 323—351) S. 339—345; vgl. A. MEZ, *Die Renaissance des Islams*, Hildesheim 1968, S. 96f.); ferner die bei AMEDROZ, *Vizier* 326ff. angegebenen und erklärten Stellen aus Miskawaih. — *Tauḥīdī*, *al-Muqābasāt* ed. ḤASAN SANDŪBĪ, Kairo 1929, S. 292f.; id., *al-Hawāmīl wa-š-šawāmīl* ed. A. AMIN u. A. ŠAQR, Kairo 1951, S. 346; id., *al-Bašā'ir wa-d-ḍahā'ir* ed. IBR. AL-KAILĀNĪ I, Damaskus 1964, S. 194; 195; 310; id., *al-Imtā' wa-l-mu'ānasa* ed. A. AMIN u. A. AZ-ZAIN, 2. A. Kairo 1953, I 16; 35; 61; 66; 67f.; 132; II 15; 39; id., *Maṭālib al-wazīrain* ed. IBR. AL-KAILĀNĪ, Damaskus 1961, passim. — Dazu M. ARKOUN, *Contribution à l'étude de l'humanisme arabe au IVe/Ve siècle*: Miskawayh, philosophe et historien. Paris 1970 (= *Etudes musulmanes* 12), S. 65ff. — Yāqūt (häufig nach *Tauḥīdī*), *Irsād al-arīb ilā ma'rifa al-adīb* ed. D. S. MARGOLIOUTH, 2. A. Kairo/London 1923—1928 (= *Gibb Memorial Series* 6), I 131f.; 281,3—8; II 89,7ff.; 90—91; 95,3—5; 274,19f.; 288,19f. (mitgeteilt v. MEZ, *Renaissance* 97); 291,18f.; 298,5ff.; 301,3ff.; III 54,11f.; 102,3; 140,13f.; V 9,14ff.; 157,3f.; 235,17f.; 330,9f.; 351; 380,12; 384,7ff.; 406,19ff.; 512,19; VI 73,18ff. — Ibn Ḥallikān, *Wafayāt* II 118; V 103—113. — Šafadī, *al-Wāfi bi-l-wafayāt* II ed. DEDERING, Istanbul 1949 (= *Bibliotheca Islamica* 6b), S. 381—383. — Ibn an-Nadīm, *al-Fihrist* ed. G. FLÜGEL, Leipzig 1871/72 (Nachdr. Beirut 1964), S. 135, 1f.; 139, 19f.; 241, 9ff.; 266, 9 (= al-Qiftī, *Ta'riḥ al-ḥukamā'* ed. J. LIPPERT, Leipzig 1903 (Nachdr. Bagdad o. J.), S. 64, 20f.). — Hamdānī (Muḥammad Ibn 'Abdalmalik), *Takmilat ta'riḥ at-Tabarī* ed. A. Y. KAN'AN, Beirut 1961 (2. A.), S. 117, 13f. — Ibn al-Aṭir, *al-Kāmil fi l-ta'riḥ* ed. C. J. THORNBERG, Leiden 1851—1876 (Nachdr. Beirut 1965—66), VIII, S. 605f. — Maqqarī, *Nafh at-ṭib* ed. IḤSĀN 'ABBĀS, Beirut 1968, II 453; IV 499. — Ibn al-Ğauzī, *al-Muntazam* VII, Ḥaidarābād 1358, S. 34, 1ff. — Maqrīzī, *an-Nuğūm az-zāhira* III, Kairo o. J.,

geworden. Fragmente aus seinem poetischen Werk und aus seinen Briefen sind erhalten bei *-Ta'ālibī*²⁾, *-Tauḥīdī*³⁾, *-Ḥuṣrī al-Qairawānī*⁴⁾, *Yāqūt*⁵⁾, *-'Abbāsī*⁶⁾ und *Nuwairī*⁷⁾, sowie nach *Fuat Sezgin*⁸⁾ in der Anthologie *al-Muntaḥab al-Mikālī* und derjenigen des Aidamur. Yāqūt zitiert ferner aus „einem Buch, das Ibn al-'Amīd über Ruknaddaula geschrieben habe“⁹⁾. Und schließlich sind die Exzerpte bei *-Bīrūnī*¹⁰⁾ aus einem naturwissenschaftlichen Buch zu nennen, in dem geographische und geometrisch-astronomische Fragen behandelt worden sind; der Titel lautet nach *-Bīrūnī*: *Fī binā' al-mudun* „Über die Errichtung von Städten“.

S. 60f.; 62,2. — *Ḥudūd al-'ālam*, transl. V. MINORSKY (*Gibb Memorial Series*, N.S. 11, London 1937) S. 29; 133. — Muḥammad Ibn al-Ḥasan Ibn Isfandyār, *An Abridged Translation of the History of Tabaristan*, transl. E. G. BROWNE (*Gibb Mem. Series*, II, London 1905), S. 219; 222; 90. — *-Nuwairī*, *Nihāyat al-arab fi funūn al-adab* III, Kairo o. J., S. 112, 11—13. — Ibn Abī Uṣaiḃī'a, *'Uyūn al-ambā' fi ṭabaqāt al-aṭibbā'* ed. A. MÜLLER, Königsberg 1884 (Nachdr. Heppenheim 1972), S. 314, 14ff. (mitgeteilt v. M. ULLMANN, *Die Medizin im Islam*, Leiden/Köln 1970 = *Handbuch d. Orientalistik*, I. Abt., Ergänz. bd. VI, 1. Abschn., S. 130). — Tašköprüzade, *Miftāḥ as-sa'āda wa-miṣbāḥ as-siyāda* ed. KĀMIL KĀMIL BAKRĪ/'ABDALWAHHĀB ABŪ N-NŪR I, Kairo 1968, S. 234, 14. — *-Ta'ālibī*, *Yatīmat ad-dahr fi maḥāsīn ahl al-'aṣr* ed. MUḤAMMAD MUḤĪ-ADDĪN 'ABDALḤAMĪD III, Kairo 1377, S. 158—164. — *-Ḥuṣrī al-Qairawānī*, *Zahr al-adāb wa-tamar al-albāḥ* ed. 'ABDALḤAMĪD II, 4. A. Beirut 1972, S. 580; id., *Ġam' al-ğawāhir fi l-mulaḥ wa-n-nawādir* ed. 'ALĪ MUḤ. AL-BIĞĀWĪ, Kairo 1953, S. 260, 4f. — *-Qartāğanni*, *Minḥāğ al-bulağā' wa-sirāğ al-udabā'* ed. M. H. BELKHODJA, Tunis 1966, S. 268, 11f. — Ibn al-'Imād: *Šaḍarāt ad-ğahab*, III, Beirut (o. J.), S. 31—34 (gekürzt nach Ibn Ḥallikān). — al-Qalqaṣandī, *aṣ-Šubḥ al-a'sā'*; vgl. die Kairo 1972 erschienenen *Fahāris* s. n. — Auch Abū Sulaimān as-Siğistānī, *Šiwān al-ḥikma (Muntaḥab)* enthält nach IḤSĀN 'ABBĀS (ed. Ibn Ḥallikān VII 334,3) einen Artikel über Ibn al-'Amīd. (Die Edition v. 'ABDARRAḤMAN BADAWĪ, Teheran 1974 ist mir nicht zugänglich).

²⁾ *Yatīma* III 165—185; *al-I'ğāz wa-l-iğāz*, Bagdad-Beirut o. J., S. 226; *Ḥaṣṣ al-ḥaṣṣ*, Kairo 1809, S. 126.

³⁾ *Maṭālib* 232—234; 275f. (Brief des Sohnes von Ibn al-'Amīd?); 289—292.

⁴⁾ *Zahr* 41f.; 122f.; 402; 601f.; *Ġam'* 12f.

⁵⁾ *Irsād* III 142,13—143,2; VI 73,—2ff.

⁶⁾ *Ma'āhid at-tanṣiṣ 'alā šawāhid at-taḥṣiṣ* ed. 'ABDALḤAMĪD II, Kairo 1947, S. 115—124 (nach F. SEZGIN, *Geschichte des arabischen Schrifttums* II, Leiden 1975, S. 635).

⁷⁾ *Nihāya* III 112f.

⁸⁾ GAS II 635.

⁹⁾ *Irsād* VI 144,9ff. — Vielleicht entstammt diesem Buch über Ruknaddaula auch das Exzerpt bei Miskawaih, *Tağārib* II 133,10ff. = Übers. AMEDROZ, *Vizier* 326f.

¹⁰⁾ *Tauḥīd nihāyat al-amākin li-taṣṭiḥ masāfat al-masākin* ed. P. BULGAKOF u. IMĀM IBR. AḤMAD, Kairo 1962 (= *Mağallat ma'had al-maḥṭūṭāt al-'arabiya*, VIII), S. 48, 1ff. (vgl. 58,9f.; 60,19ff.; 98,7ff.; 119,13ff.) = engl. Übers. JAMIL ALI, *The Determination of the Coordinates of Positions of the Correction of Distances between Cities*, Beirut 1967, S. 20 (vgl. 28,31,67,86).

liches Anliegen gilt ganz allgemein der Entstehungs- und Entwicklungsgeschichte der islamischen Ess- und Trinksitten. Dem entsprechend nimmt die Übersetzung des arabischen Textes nur einen kleinen Teil des Ganzen ein (S. 3-42). Viel umfangreicher sind die daran angefügten 372 Anmerkungen (S. 51-246) und der ausführliche analytische Sachindex, der das Wiederauffinden der weit verstreuten Einzelheiten möglich macht (S. 258-325).

Man merkt es dem Verfasser an, dass er im Gegenstand seiner Untersuchungen leibt und lebt. Er beruft sich auf die Bemerkung J. Östrup's in seiner Studie *Orientalische Höflichkeit*, dass „es kaum ein Gebiet des täglichen Lebens gibt, wo Jahrtausende alte Gewohnheiten sich so gut erhalten haben wie gerade bei der Mahlzeit“, und fragt nun immer wieder nach dem *Woher?* und *Warum?* der bei Ghazzālī oder sonstwo belegten Einzelheiten, wobei er nicht nur Parallelen im jüdischen, hellenistischen und altorientalischen Brauchtum nachweist, sondern seine Aufmerksamkeit auch dem Nachleben islamischer Trinksitten schenkt und unsere heutigen Ess- und Trinksitten in die Betrachtung mit einbezieht. Dank seiner grossen Belesenheit und seinem unermüdlichen Fleiss gelingt es ihm, eine grosse Masse von Vergleichsmaterial zusammenzustellen. Ausserdem versucht er, die jeweiligen Bräuche zu deuten und auf uralte magische Vorstellungsformen zurückzuführen. Bei diesen Deutungsversuchen greift er allerdings nicht selten zu weit aus und geheimnist so mehr in den Text hinein, als darin steckt. Auf S. 35 lautet z.B. ein Passus der Übersetzung: „Was nun von den Speisen übrigbleibt, sollen die Gäste nicht mitnehmen — das ist nämlich das, was die Sūfis *al-Zalla* nennen —, es sei denn, der Gastgeber erklärt sich von ganzem Herzen damit einverstanden, oder man weiss es so, da man seine Einstellung kennt und dass er sich darüber freut“. Dazu bringt Kindermann eine 6 Seiten lange Anmerkung. Zuerst weist er die Sitte, Speisen mit nach Haus zu nehmen, in einer Stelle bei Ibn Baṭṭūṭa sowie — an Hand von Pauly-Wissowa — im klassischen Altertum nach. Hierauf wirft er die Frage auf, welcher Gedanke ihrer Entstehung zugrunde liegen könnte, und findet des Rätsels Lösung im Prinzip der sympathetischen Magie. Dabei verfängt er sich aber gleich wieder in Schwierigkeiten, denn neben der Sitte, dem Gast den Rest der ihm vorgesetzten Speise mitzugeben, ist auch der Usus belegt, dass der Gast etwas von der Speise zurücklässt. Es fragt sich, ob die Spekulationen, die der Verfasser darüber anstellt, überhaupt angebracht sind. Der einschlägige Wortlaut im *Ihyā'* lässt sich jedenfalls ohne sie einfacher und einleuchtender deuten.

Ein paar Bemerkungen zu Einzelheiten: S. 410 heisst es am Schluss von Anmerkung 76 über Gesten und Gebärden: „Infolge Fehlens menschlicher Darstellungen in der islamischen Kunst beschränkt sich hier das Material auf persönliche Beobachtung im täglichen Leben und auf gelegentliche, vage Angaben der einheimischen Schriftsteller“. Das stimmt nicht ganz. Menschliche Darstellungen sind zwar grundsätzlich verboten, aber in praxi durch unzählige Miniaturen belegt. Es wäre eine Aufgabe für sich, die in diesem Bildmaterial vorkommenden Gesten und Gebärden systematisch zu sammeln.

— S. 157, Anm. 201: „Ibrāhīm mit dem stehenden Beinamen al-Khalil, der aufrichtige Freund (Gottes; etwa durch den Namen Hebron [s.u.] veranlasst?), ist der biblische Abraham“. Der Verfasser scheint mit dem Gedanken zu spielen, dass Ibrāhīm als al-Ḥalil bezeichnet wird, weil er nach allgemeiner Überlieferung bei Hebron, dem heutigen al-Ḥalil, begraben liegt. In Wirklichkeit ist es gerade umgekehrt. Der Ort Hebron erhielt in arabisch-islamischer Zeit eben nach Ibrāhīm, dem „Freund“ Gottes, den neuen Namen al-Ḥalil. — Ganz am Schluss der Nachträge (S. 330) gibt der Verfasser einen gewundenen Hinweis auf eine in einer Zeitschrift erschienene Dissertation, von der er anzunehmen scheint, dass sie aus seinem Manuskript unrechtmässigerweise Nutzen gezogen hat. Dieser Hinweis wäre besser mit klaren Worten ausgesprochen worden oder aber ganz unterblieben. — Die sprachliche Form lässt manchmal zu wünschen übrig, sowohl in der Übersetzung als auch in den Anmerkungen. Seltener sind Ungenauigkeiten oder Fehler in der Übersetzung. Auf S. 27 heisst es: „Der gottselige Sarī al-Sakātī sagt: 'Weh über einen Bissen, worin Gott nicht eine Handhabe der Strafe gegen mich hat und worin für das Geschöpf keine Gnade liegt!' Wenn nämlich der Eingeladene weiss, dass keine Gnade darin ruht, so soll er die Einladung nicht annehmen“. Richtig müsste es etwa heissen: „...: 'Ach, ein Bissen, bei dem Gott keine Handhabe der Strafe gegen mich hat, und den kein (anderes) Geschöpf (mir) als Wohltat vorhalten kann (wa-lā li-maḥlūqin fihā minnatun!) (Welch seltener Genuss!)' Wenn derjenige, der eingeladen ist, weiss, dass dies (d.h. die Einladung, falls er sie annimmt, ihm) nicht als Wohltat vorgehalten wird, darf er (es bzw. sie) nicht ablehnen“. Auch der unmittelbar folgende Ausspruch von Naḥṣābī ist missverstanden. Kindermann übersetzt: „Es wurde mir ein Essen angeboten, das ich jedoch ablehnte. Darauf litt ich 14 Tage Hunger; dann erfuhr ich, dass es für den Betreffenden eine Strafe war“. Richtig müsste es heissen: „Mir wurde ein Essen angeboten. Ich lehnte ab. Da hatte ich 14 Tage unter Hunger zu leiden. Und mir wurde klar, dass das (d.h. die 14 Tage Hunger) die Strafe dafür war (dass ich die Einladung ohne Grund abgelehnt hatte)“.

Bei der Bearbeitung eines so vielschichtigen Themas sind Unebenheiten und Versehen im Einzelnen unvermeidlich. Auf's Ganze gesehen ist Kindermanns Monographie über die guten Sitten beim Essen und Trinken, schon allein als Materialsammlung, dankbar zu begrüssen.

Tübingen, Oktober 1966

RUDI PARET

* * *

J. Christoph BÜRCEL, *Die Hofkorrespondenz 'Adud ad-Daulas und ihr Verhältnis zu anderen Quellen der frühen Buyiden*. Wiesbaden, Otto Harrassowitz, 1965 (in-8°, IX + 181 p.). Prix: DM 32.—.

L'étude de M. Bürgel est centrée sur les *rasā'il* de 'Abd al-'Aziz b. Yūsuf Širāzī (m. 388/998) qui fut vizir de 'Adud al-Daula; la collection de ses lettres a déjà été présentée par M. Cahen, *Une correspondance buyide inédite*, dans les *Studi ... Levi della Vida*, I, p.

آن را در ۱۰۱۰ نوشته‌اند.

تاریخ عباسی را اولین بار در ۱۳۶۶ش سیف‌الله و حیدرآبادی براساس نسخه کتابخانه ملی (مورخ ۱۲۷۳) و نسخه کتابخانه ملک در تهران چاپ کرد. این چاپ با توجه به اینکه اختلاطی از این دو نسخه است، مغلوپ است.

منابع: اسکندر منشی؛ حسن بن مرتضی حسینی استرآبادی، تاریخ سلطانی: از شیخ صفی تا شاه صفی، چاپ احسان اشراقی، تهران ۱۳۶۴ش؛ ملاکمال منجم، زبدة‌التواریخ، چاپ ابراهیم دهگان، اراک ۱۳۳۴ش؛ جلال‌الدین محمد منجم یزدی، تاریخ عباسی، یا، روزنامه ملاجلال، چاپ سیف‌الله و حیدرآبادی، تهران ۱۳۶۶ش؛ احمد بن حسین منشی قمی، خلاصة‌التواریخ، چاپ احسان اشراقی، تهران ۱۳۵۹-۱۳۶۳ش.

/ سیدسعید میرمحمدصادق /

تاریخ عتبی ← تاریخ یمینی

تاریخ عضدی، کتابی تاریخی به فارسی درباره زندگی خصوصی آقامحمدخان و فتحعلی‌شاه و محمدشاه قاجار، نوشته احمد میرزا (۱۲۳۹-۱۳۱۹)، پسر فتحعلی‌شاه قاجار. وی این کتاب را در دوره حکومت خود در همدان به تقاضای اعتمادالسلطنه در ۱۳۰۴ تألیف کرده است (احمد میرزا قاجار، مقدمه نوائی، ص ۵) و کتاب را از روی لقب وی عضدالدوله، تاریخ عضدی نامیده‌اند.

تاریخ عضدی در بین همه کتابهای تاریخی اعصار مختلف ایران از این لحاظ ممتاز است که تنها همین یک بار شاهزاده‌ای از زندگانی خصوصی اجداد و پدر و مادر و خانواده خود یاد کرده و هرچه از آنان دیده و شنیده نقل کرده است. عضدالدوله در کودکی در زمره پسران محبوب شاه قرار گرفت و در همه جا ملازم پدر بود (همان، ص ۴۸). وی که به هنگام مرگ پدر ده ساله بود، کم‌وبیش مسائل اجتماعی و ایلی را خوب می‌فهمید و رویدادهای فراوانی دیده یا از برادران و خواهران خود شنیده بود. وی از مرگ پدر تا مهاجرت مادرش به عتبات (همان، ص ۱۵۵، ۱۵۷)، انتقال سلطنت به محمدشاه و مخالفت برادران با برادرزاده (همان، ص ۱۵۴-۱۵۵، ۱۵۸) و دیگر مسائل را دریافته و به یاد سپرده بود که گنجینه‌ای از اطلاعات دقیق و درخور توجه گردید.

عضدالدوله در کتاب خود، با صداقت کامل، آنچه راجع به سلطنت آقامحمدخان و فتحعلی‌شاه و محمدشاه بوده نوشته، و حتی از ذکر بعضی قضایا که موجب رسوایی و بدنامی یا مایه سرزنش و سرافکنندگی بوده چشم‌پوشیده و به شرح موضوع پرداخته است و با شرح ماجرای عروسی مادر خود و اینکه

(ج ۲، ص ۶۱۱). از تاریخ تولدش اطلاع دقیقی در دست نیست. از نسبت او پیداست که اهل یزد بوده است (همان، ج ۱، ص ۴۷۴). ملاجلال ابتدا سالها در گیلان منجم خان‌احمدخان گیلانی بود و به منجمی شهرت یافت. وی کتاب نجومی خود، تحفه خانی، را به خان‌احمدخان اهدا کرد. ملاجلال از ۹۹۴ تا ۱۰۲۸ ملازم شاه‌عباس اول بود (منجم یزدی، مقدمه و حیدرآبادی، ص ۱۲؛ منشی قمی، ج ۲، ص ۱۰۸۶-۱۰۸۷؛ اسکندر منشی، ج ۲، ص ۶۳۸؛ حسینی استرآبادی، ص ۱۷۵) و برای او محاسبات نجومی و ریاضی می‌کرد (برای نمونه ← حسینی استرآبادی، ص ۱۷۲؛ اسکندر منشی، ج ۲، ص ۶۱۱؛ منجم یزدی، ص ۳۸۸-۳۸۹) و در تصمیم‌گیریهایش مؤثر بود. ملاجلال در ۱۰۲۹ درگذشت (ملاکمال منجم، ص ۷۳). ملاکمال منجم، مؤلف زبدة‌التواریخ، فرزند او بود.

تاریخ عباسی مقدمه و عنوان ندارد و معلوم نیست چرا به این نام شهرت یافته است. در نسخه‌ای که از آن در کتابخانه ملی (ش ۳۱۰) موجود است، نام کتاب «روزنامه ملاجلال در احوال شاه‌عباس» ذکر شده است.

این کتاب با بیان نسب شاه‌عباس اول از جانب پدر و مادر آغاز می‌شود (ص ۱۸-۱۹). مطالب کتاب اینهاست: حوادث تاریخ صفویان از مرگ شاه‌طهماسب اول در ۹۸۴ (ص ۲۵-۲۶)، کشته شدن حیدر میرزا و وقایع بعد از آن (ص ۲۷-۳۹)، مرگ شاه‌اسماعیل دوم در ۹۸۵ و حوادث بعد از مرگ او، حوادث دوره محمد خدابنده (۹۸۵-۹۹۶؛ ص ۴۰-۶۵)، حوادث زمان شاه‌عباس اول از ۹۹۶ تا ۱۰۲۰ و نیز عزیمت ولی‌محمدجان، خان استراخان از سلسله جانیان، در این سال به ایران و کمک خواستن او از شاه‌عباس برای بازگشت به سلطنت.

از آنجا که نویسنده همراه شاه‌عباس اول بوده است، از خلال نوشته‌های او بخوبی می‌توان از خصوصیات شاه‌عباس، نحوه برخوردش با متخلفان و رفتارش با اهل تسنن، صوفیه، نقطویه، مسیحیان و یهودیان آشنا شد. از دیگر محسنات کتاب، ذکر روز و ساعت وقوع حوادث مهم است که ماده تاریخیهای مناسب به ضبط و حفظ آن کمک کرده است.

عبارات کتاب بسیار روان و ساده است و مؤلف هیچگاه درصدد عبارت‌پردازی به شیوه‌های مرسوم آن زمان نبوده است. مؤلف در این کتاب قریب ۳۵۰ بیت شعر آورده که برخی از خود اوست (منجم یزدی، مقدمه و حیدرآبادی، ص ۱۳). استفاده مناسب از اشعار و لغات، موجب اشتغال کتاب بر نکات اجتماعی و ادبی شده است.

در تاریخ عباسی اشتباهات تاریخی نیز دیده می‌شود، از جمله تولد اسماعیل میرزا در ۱۰۱۲ نوشته شده است، اما دیگر مورخان، از جمله اسکندر منشی (ج ۲، ص ۶۱۰)،

تذکره مخزن الغرائب نیز تکرار شده است.

منابع: اثر آفرینان، ۱۷۹۱؛ تاریخ ادبیات در ایران، صفه ۲۶۸/۴؛ تذکره الشعراء، سمرقندی، ۳۹۸، ۴۰۳؛ حبیب السیر، ۵۵۰/۳؛ دیوبند سخنور، نظمی تبریزی، ۴۰۶؛ مجالس الشفاس، ۱۲؛ مرآة النخيل. اعظم خادمی

عصمت قرآن — تحریف ناپذیری قرآن کریم

عَضُدُ الدَّوْلَةِ دیلمی، مغیث الدین فنا خسرو فرزند رکن الدوله حسن دیلمی (۳۲۴-۳۷۲ ق) مقتدرترین و پرنفوذترین پادشاه سلسله آل بویه شیعی. فنا خسرو که بعدها از سوی خلیفه عباسی به عضدالدوله و تاج المله، ملقب شد در پنجم ذی القعدة ۳۲۴ ق در اصفهان به دنیا آمد. هنوز چهارده سال بیش نداشت که در ۳۳۸ ق، چون عمویش عمادالدوله علی (حاکم شیراز) فرزند ذکوری نداشت، به جانشینی وی و امارت شیراز انتخاب شد. در این زمان پدرش رکن الدوله در اصفهان و حوالی آن، عمویش مُعزّالدوله در بغداد، اهواز و خوزستان و محمد بن الیاس از عُقال آل بویه، در جنوب شرقی ایران حاکمیت داشتند. در ابتدا حکومت وی در کمال آرامش بود. پس از این، وی ابتدا به سرکوب شورش بکدا پسر وُتداد خورشید دیلمی که در فارس بر ضد وی اقدام کرده بود، پرداخت. علاوه بر این، شورش فرستاده خود، یاسع بن محمد اسماعیل در کرمان را با مأموریت فرزند خود ابوالفوارس شیرذیل، شیرزیل (شیردل) سرکوب نمود. خبر این، شورش عُمان و قبایل بلوچ مکران را فرو نشانند. با درگذشت عمویش معزالدوله، پسر عمش بختیار ملقب به عزالدوله، جانشین او شد. بختیار که علی‌رغم وصیت پدرش که از وی خواسته بود از پسر عم خود عضدالدوله اطاعت و با وی مشورت کند، به لُهو و لعب و خوشگذرانی پرداخت. در نتیجه ترکان دست به قیام زدند و سُبُکْتِکین رئیس ترکان، بغداد را تصرف نمود و جانشینش اُلُتْکین بر امور مسلط شد. افزون بر این، اختلاف شیعیان و اهل سنت بالا گرفت، در این اثنا عزالدوله از عمومی خویش رکن الدوله یاری خواست. رکن الدوله فرزند خود عضدالدوله را به یاری او فرستاد. عضدالدوله در ۳۶۴ ق بغداد را تصرف نمود، عزالدوله را خلع و دستگیر نمود. این اقدام او با مخالفت پدرش رکن الدوله روبرو شد، پس ناچار بغداد را ترک کرد و به شیراز بازگشت. عضدالدوله پس از وفات پدرش رکن الدوله در ۳۶۶ ق دوباره عراق را تصرف کرد. مورخان برای اقدام او عواملی را خاطر نشان کرده‌اند از جمله: تلاشهای عزالدوله در

در جمیع اقسام شعر از جمله قصیده، قطعه، غزل و مثنوی تبحر داشت، به طوری که شعراء و فضیلا آن زمان صحبت و همنشینی با ایشان را مغتنم می‌شمردند. وی در ابتدا تخلص نصیری داشت که این را از نام نخستین ممدوحش نصیرالدین خلیل نواده تیمور برداشت ولی بعد، از تخلص عصمت در غزلها که کوتاهتر و متناسب تر با غزل بود استفاده می‌کرد. اشعارش در حدود ۷۵۰۰ بیت است و بعضی شماره ایاتش را به بیست هزار بیت رسانیده‌اند که هنوز به طبع نرسیده است. اکثراً قصایدش از حمد و ستایش خدای تعالی و نعت رسول اکرم (ص) و مدح علی و آل علی (ع) و همچنین در ستایش خلیل سلطان و شاهرخ و اُلُغ بیگ و عده‌ای از رجال عهد تیموری است. گفتنی است شهرت وی بیشتر مرهون غزلهای لطیف او است. عصمت در ملازمت و مصاحبت میرزا نصیرالدین خلیل سلطان از نوادگان تیمور و هم عصر شاهرخ به سر می‌برد و این شاهزاده فنون شعر و شاعری را نزد خواجه می‌آموخت. خواجه تا زمان مرگ خلیل سلطان در ۸۱۴ ق در خدمت وی بود و پس از آن مدتی از خلق کناره گیری کرد تا این که الغ بیگ در زمان حکومت خود در سمرقند، او را نزد خویش طلبید و خواجه مدتی در شمار مداحان و ندیمان این پادشاه دانش‌دوست به سر برد.

مذهب خواجه مانند بسیاری از معاصران خویش تشیع است که این از بعضی اشعار او مشهود است. ولی با توجه به این که وی در ملازمت پادشاهان تیموری به سر می‌برد، که حنفی مذهب بودند، تصور می‌رود که خواجه در آن زمان تقیه می‌کرده است. با وجود این از اشعارش واضح است که شیعه اثنی عشری بوده و قصائدی در ذکر اهل بیت (ع) دارد. از جمله اشعار او که نشانگر گرایش تشیع او است:

دست در فتراک آل مصطفی باید زدن

هر دو عالم را به همت پشت پا باید زدن

تا به کی طیل ارادت می‌زنی زیر گلیم

بعد از این کوس محبت بر ملا باید زدن

«عصمت» از حب علی چون مست گشتی دم به دم .

تا قیامت گردد این گلشن نوا باید زدن

وفات وی در بخارا در ۸۴۰ ق اتفاق افتاد و در حجره خود به خاک سپرده شد. خواند میر وفات ایشان را چنین گفته است:

تاریخ وفات خواجه عصمت

هر کس که شنید گفت تَقَّتْ

و تَقَّتْ به حساب ابجدی مساوی است با (۸۴۰ ق) و این تاریخ در

نیز رهسپار کرمان شد و پس از سرکوبی طوایف شورشی بلوچ، کرمان را از چنگ کارگزاران سامانی بیرون آورد و امارت آنجا را به پسرش، ابوالفوارس شیردل، داد. هم‌زمان با این وقایع، بغداد، که در دست عزالدوله بختیار، جانشین معزالدوله، بود در آتش اختلاف میان ترکان و دیلمیان از یک سو و درگیری میان شیعیان و سنیان، از سوی دیگر می‌سوخت. عضدالدوله، که از دیرباز آرزوی تسلط بر بغداد را داشت، فرصت را مناسب دید و به ظاهر برای کمک به عزالدوله، ولی در واقع برای تسخیر بغداد، عازم آنجا شد و شورشگران ترک را به سرکردگی الفتکین درهم کوبید. عضدالدوله با جلال و شکوه وارد بغداد شد و خلیفه الطالع را بر تخت نشاند و اعتماد او را به خود جلب کرد و از سوی دیگر، با مزدوران خویش، رابطه میان عزالدوله و خلیفه و سران سپاه را بر هم زد و با نیرنگی زیرکانه عزالدوله را بازداشت کرد و حکومت بغداد را به دست گرفت (ابن اثیر، همان، ص ۶۴۴؛ کرمر، ص ۳۷۱).

رکن‌الدوله پس از آگاهی از این کار پسرش، از بدعهدی وی خشمگین شد و او را تهدید کرد که به عراق لشکر خواهد کشید. از سوی دیگر، برخی شهرهای قلمرو عضدالدوله دچار آشوب شده بود. همین عوامل باعث شد که وی حکومت بغداد را به بختیار عزالدوله واگذار کند و در ۳۶۴ق به فارس بازگردد (دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، همان‌جا؛ خضری، همان‌جا؛ ابن اثیر، همان، ص ۶۵۱-۶۵۴).

مدتی بعد، با میانجیگری ابوالفتح بن عمید، وزیر رکن‌الدوله، میان پدر و پسر صلح و آشتی برقرار شد و حکومت مستقل عضدالدوله بر شیراز و امیرالامرایب و وی و نیز ریاست عالیّه وی بر برادرانش، مؤیدالدوله و

عضدالدوله فنا خسرو بن رکن‌الدوله (۳۲۴-۳۷۲ق) بزرگ‌ترین و نامدارترین فرمانروای دودمان دیلمیان است.

نامش را ابوشجاع فنا خسرو نیز آورده‌اند. ابوشجاع کنیه پدر بزرگش بود که نامش را به این خاندان داده بود. پدرش رکن‌الدوله نام داشت. عضدالدوله در پنجم ذی‌القعدة ۳۲۴، در اصفهان زاده شد (تهامی، ج ۲، ص ۱۵۳۰؛ کرمر، ص ۳۶۵).

او در ۳۳۷ق، وقتی نوجوانی چهارده‌ساله بود، بنا به درخواست عموی بی‌فرزندش، علی عمادالدوله، به شیراز فراخوانده شد و به‌رغم مخالفت پاره‌ای سران دیلمی ولیعهد وی شد. او در ۳۳۸ق، در شیراز بر تخت نشست و با آنکه در آغاز کار، مخالفان از پذیرش او سر باز زدند، به یاری رکن‌الدوله و عموی دیگرش، معزالدوله، بر آنان چیره شد (ابن اثیر، ج ۸، ص ۴۸۲-۴۸۳؛ دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، ذیل «آل بویه»؛ خضری، ص ۱۵۰).

عضدالدوله امارت خود را به‌خوبی استوار کرد تا جایی که در ۳۴۵ق، بلکه پسر و نداد خورشید دیلمی را، که بر او شوریده بود، با همکاری ابوالفضل بن عمید سرکوب کرد. فنا خسرو پس از سرکوب مخالفان، در صدد برآمد تا روابط خود را با دستگاه خلافت بهبود بخشد و با استفاده از نفوذ معنوی خلیفه عباسی راه را برای گسترش قدرت خود هموار سازد؛ از این‌رو، فرستادگان خلیفه را در ۳۴۹ق پذیرفت و مراتب دوستی خود را به اطلاع خلیفه رساند و چنان کرد که در ۳۵۱ق، خلیفه المطیع به وی لقب عضدالدوله بخشید (همان‌جاها).

عضدالدوله در نخستین عملیات نظامی خود در سال ۳۵۵ق، عمان و سیراف را تصرف کرد. چندی بعد

حمد رضا شمس اردکانی ve dğr.; تقویم تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و

ایران، (جلد دوم) تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۱ ISAM DN. 260936

المسافرين الشديدة في البائخين بإعطاء لوبيراميد ciprofloxacin كالسيبروفلوكساسين عن طريق الفم. وأما الأحمج البولية وغيرها فلا بد من إعطاء الصادات الملائمة ذات الانتشار الجيد في المكان المصاب، وفقاً لنتائج الزرع، وذلك لتزايد الذراري المقاومة بظهور طفرة فيها، أو باكتسابها مواد وراثية خارجية (بلمسيد plasmid).
عدنان كركيتي

CT scan وتخطيط الصدى echography، والوسم بالنظائر المشعة radioactive isotopes في تفسير النتائج التي يصعب تفسيرها بالوسائل المخبرية المألوفة.

تُعالج الأحمج المعوية بتعويض السوائل والكهارل ولا تعطى الصادات إلا في الحالات الشديدة، ويفضل منها التي يتم تناولها عن طريق الفم وذات التأثير الموضعي، وتتم معالجة إسهال

تتكرر الإصابة عند الشخص ذاته. وتنشأ الأحمج الأخرى من إنتانات دموية والتهابات سحائية وغيرها من حوادث ومدخلات غير عقيمة.

يتم تشخيص الإصابات بتحري الجراثيم، وتحديد ذريتها في البراز أو الدم أو البول أو السائل الدماغي الشوكي، ويجب استفرادها ودراسة تحسسها للصادات. وتفيد بعض التقنيات كالتصوير الطبقي المحوري

مراجع للاستزادة:

- E. PILLY, Maladies Infectieuses (Editions C et R 1990).

- J.CHIN, Control of Communicable Diseases (Manual - An Official Report of American Public Health Association 2000).

الموضوعات ذات الصلة:

الإسهال - إسهالات الأطفال - الإحمج - الصادات
الكلى (اعراض وأمراض) -

■ عصير الفاكهة - الأشربة

■ عضد الدولة الإيجي - الإيجي (عبد الرحمن -)

■ عضد الدولة البويهى

(٣٢٤ - ٣٧٢ هـ / ٩٣٦ - ٩٨٣ م)

بذلك صفا الجو لعضد الدولة في العراق ٣٦٧هـ، وخلع عليه الخليفة الطائع الخلع السلطانية، ولكن العلاقة مع الخليفة الطائع لم تلبث أن تبدلت، فأمر عضد الدولة بحذف اسم الخليفة من الخطبة مدة شهرين، وأن يخاطب له من دونه على منابر بغداد مع أن ذلك من الأمور التي ينفرد بها الخليفة.

استولى عضد الدولة في سنة ٣٦٨هـ/٩٧٨م على الموصل وديار ربيعة وديار بكر وميافارقين وأمد وديار مضر. كان عضد الدولة أول من خوطب بالملك في الإسلام، وكان يخاطب له على المنابر بشاهنشاه الأعظم ملك الملوك، ولم يبلغ أحد من أمراء بني بويه ما بلغه عضد الدولة من سعة الملك وبسطة السلطان، وامتد سلطانه - كما يقول ابن العميد - على العراق وكرمان وعمان والأحواز والموصل وديار بكر

إلى ولايته.

عهد ركن الدولة بولاية عهده لابنه عضد الدولة، وجعل لابنه فخر الدولة همدان وأعمالها، ولابنه مؤيد الدولة أصبهان وأعمالها، على أن يحكما هذه البلاد بإشراف أخيها عضد الدولة، وكان عضد الدولة يخشى أخاه فخر الدولة ويخاف من اتصاله ببختييار، فعول على اخذ العراق، كما أخذ ما بيد فخر الدولة من مناطق، وأتاب أخاه مؤيد الدولة عنه في حكم هذه المناطق. ولما توفي ركن الدولة ٣٦٦هـ/٩٧٦م قصد عضد الدولة العراق، وحارب بختييار في واسط وانتصر عليه وأرغمه على الخروج من بغداد فاستعان بالحمدانيين بالموصل، فأرسل أبو تغلب ابن حمدان جيشاً لمساعدة بختييار ومحاربة عضد الدولة، وهزم جيش الحمدانيين في تكريت، وأسِرَ بختييار، وسبق إلى بغداد حيث قُتِلَ هناك.

أبو شجاع عضد الدولة فنا خسرو ابن ركن الدولة الحسن بن بويه. وُلِدَ في أصفهان وأصبح حاكماً على فارس وهو في الثالثة عشرة من عمره بعد أن نزل له عمه عماد الدولة عنها والذي مات سنة ٢٣٨هـ من دون أن يكون له ولد، وحصل على لقب عضد الدولة من الخليفة المطيع في ٣٥١هـ، وبعد وفاة عمه معز الدولة في ٣٥٦هـ سيطر على كرمان ومدى سلطته على مكران، وأخضع قبائل المنطقة لحكمه، ثم حكم جميع المناطق الجنوبية من فارس، وتطلع ليحل محل ابن عمه عز الدولة بختييار في حكم العراق، واتخذ من حقد الخليفة الطائع وكراهيته لبختييار فرصة للوصول إلى السلطة. ضعف شأن بختييار الذي عزله جنده الأتراك بإيعاز من عضد الدولة الذي استقر له الأمر في بغداد، ولكن والده ركن الدولة أجبره على إعادة بختييار